

תמצית הש"ס

בכורות מ"ב – ערכין י"א

לפרטים - 0527692282

מ"א: אנדרוגינוס - לת"ק לא הוי מום, (והנקבות אינה מום מדין חריץ, כיון שהיא במקום בשר ולא במקום עצם). ולרבי ישמעאל הוי מום, (והגמ' מסתפקת אם הוא סובר שהוא בכור עם מום, או שיש גם צד שהוא נקיבה, ונ"מ אם לוקים על גיזה ועבודה, ואם צריך לתתו לכהן. והא דדרשינן מ"זכר" שנאמר בפעם השניה, להוציא אנדרוגינוס, אין ראייה שזה לרבי ישמעאל וזה ודאי ולכן נצרך למעטו, אלא י"ל שזה לרבנן בתראי). ולחכמים אנדרוגינוס אינו בכור אלא הוא נגזז ונעבד.

מ"ב: עוד מדיני אנדרוגינוס - אנדרוגינוס אינו נערך כאיש, דכתיב "הזכר" ולא אנדרוגינוס, ואינו בערך אשה, דכתיב "ואם נקיבה". ואינו כשר לשלמים, דכתיב "אם זכר אם נקיבה" זכר ודאי ונקיבה ודאית. ואינו כשר לעולה, דכתיב ב' פעמים "זכר", ויש מחלוקת אם הוא מטמא בגדים אבית הבליעה, (ולר"א אינו מטמא כיון דלא כתיב בדין זה זכר ונקיבה. אבל נעבד ומוקצה ואתנן ומחיר אינם מטמאים לכו"ע). ואינו קדוש בתמורה, ואם היה קדוש אינו עושה תמורה (וכן טריפה וכלאים ויוצא דופן ויתום).

מומין אלו:

איזה מומין פוסלים כהן לעבודה

מ"ג: המומין ששינוי לעיל שפוסלים בבכור פוסלים גם כהן לעבודה, אף אם הם מומין עורבים. ואף שיבלת לא כתיבא באדם, ודק ותבלול לא כתיבא בבהמה, ילפינן מהדדי בגז"ש, דכתיב בתרווייהו גרב וילפת, (וזה גז"ש מופנה, דאל"כ אין ללמוד אדם מבכור או מקדשים, שהרי הם עצמם קריבים. וא"כ ללמוד בכור וקדשים מאדם, שהרי אדם נתרבה במצוות. וכן אין ללמוד קדשים מבכור, שהרי בכור קדושתו מרחם, וא"א ללמוד בכור מקדשים, שכן קדשים קדושתם מרובה. וא"א ללמוד בכור מאדם וקדשים, מפני שקדושתם מרובה, ונוהגים בפשוטים. וא"א ללמוד קדשים מאדם ובכור, מפני שקדושתם מאליהם. וא"א ללמוד אדם מבכור וקדשים, מפני שהם עצמם קדושים למזבח). והא דלא כתיב כולהו באדם ונילף בהמה מגז"ש, זה כדי ללמד שקלוט וחוטין פוסלים בבהמה אף שאינם שייכים באדם. ולא כתיב כולהו בבהמה ונילף אדם מגז"ש, כדי ללמד שגיבן וחרום פוסלים באדם אף שאינם שייכים בבהמה. ואגב המומין שנתחדשו כתבה התורה גם את שאר המומין.

מ"ג: אמנם יש מומין הפוסלים רק באדם, דכתיב "כל איש אשר בו מום מזרע אהרן", דבעינן שיהיה שוה לזרעו של אהרן, והעובד כך עובר בעשה, אך אינו מחלל את העבודה, מפני שרק על מום גמור נאמר "מום בו ולא יחלל", ומום שמפני מראית העין אינו עובר בו בעשה.

אלו מומין פוסלים רק באדם - כילון, לפתא, מקבן, ושראשו שמוט מלפניו, וסקיפת. בעלי חטרת - אם יש בזה עצם לכו"ע פסול, ואם אין בזה עצם, ר"י מכשיר מפני שזה חתיכת בשר בעלמא, וחכמים פוסלים מפני שאינו שוה לזרעו של אהרן. והקרה - אם אין לו כלל שיער פסול, ואם אין לו שיער של שיער מקפת מאוזן לאוזן לאחריו ויש לו לפניו פסול, ואם יש לו לאחריו ולפניו לל"ק כשר, ולל"ב פסול. ואם אין לו לפניו ויש לו לאחריו כשר. וכן ננסים וזבלגנים שעניהם זבות מים פסולים. וריו"ח אומר שהקרחים והננסים והזבלגנים פסולים לתנא דמתני' גם בדיעבד, משום שאינם שווים לזרעו של אהרן, ולר"י אינם פסולים אלא מפני מראית העין, לכתב "הכהנים" לרבות קרחנים.

מ"ב: עוד מדיני אנדרוגינוס - אנדרוגינוס אינו נערך כאיש, דכתיב "הזכר" ולא אנדרוגינוס, ואינו בערך אשה, דכתיב "ואם נקיבה". ואינו כשר לשלמים, דכתיב "אם זכר אם נקיבה" זכר ודאי ונקיבה ודאית. ואינו כשר לעולה, דכתיב ב' פעמים "זכר", ויש מחלוקת אם הוא מטמא בגדים אבית הבליעה, (ולר"א אינו מטמא כיון דלא כתיב בדין זה זכר ונקיבה. אבל נעבד ומוקצה ואתנן ומחיר אינם מטמאים לכו"ע). ואינו קדוש בתמורה, ואם היה קדוש אינו עושה תמורה (וכן טריפה וכלאים ויוצא דופן ויתום).

דיני טומטום

לרב חסדא לכו"ע טומטום הוא ספק ואינו בריה בפני עצמו כאנדרוגינוס, וממילא בכור טומטום קדוש מספק ואסור בגיזה ואינו נשחט לא במקדש ולא במדינה. וה"ה שהמערך טומטום חייב ונערך לחומרא זכר. וכן טומטום כשר לשלמים. וא"צ קרא לומר שאינו כשר לעולה. והוא קדוש בתמורה ועושה תמורה.

מ"ב: וריו"ח סובר שגם טומטום הוא בריה בפני עצמה.

הכרת טומטום על פי מקום הטלת מימיו -

בברייתא איתא שטומטום המטיל מים במקום זכרות ודאי הוא זכר, ואם הוא מטיל מים במקום נקבות, י"א שחוששים שנהפכה זכרותו לנקבותו, ולר"ש לא חיישינן אלא הוא ודאי נקיבה.

שיטת ר"ל (וכן סובר רבי אלעזר) שטומטום אינו ספק אלא באדם, כיון שזכרותו ונקבותו במקום אחד, אבל בבהמה הולכים אחר מקום הטלת מימיו, ואין חוששים שנהפכה זכרותו לנקבותו, כיון שזה מייעוט, וס"ל דאין חוששים כיון דאשתני אשתני, וי"א שחוששים דכיון דאשתני אשתני.

קידושין בטומטום - איתא בברייתא שטומטום חוששין לקידושיו בין בקידש בין בנתקדש, וחולץ וחולצין לאשתו. ולענין יבום תני חדא שמייבמים את אשתו, ותני אידך שאין מייבמים, והוא לכו"ע אינו מייבם כיון שאינו יכול להוליך. הגמ' אומרת שאין הכרח שנהלקו אם אומרים כיון דאשתני אשתני להיות סריס חמה, ולכו"ע סריס חמה לא חולץ ולא מייבם, כשיטת ר"ע. ד"ל שלכו"ע חוששים דכיון דאשתני אשתני, והמ"ד שמתייבמת סובר כר"א שאשת סריס חמה מתייבמת.

פסול גיבן – גבן דהוי מום היינו שיש לו גבינים הרבה ששתי גבות עיניו מחוברות, ומי שאין לו גבינים כלל או שיש לו רק אחד פסול דכתיב **אֵן גבן**. ולרבי דוסא גיבן היינו שגביניו שוכבים שהם גדולים עד שהם יורדים על פניו. ולרבי חנינא בן אנטיגנוס גיבן היינו מי שיש לו שני גבין ושתי שדראות, והיינו ששדרתו עקומה, דבשתי שדראות ממש אינו חי, כדתנן שאינו נחשב כולד לגבי טומאת לידה, ובבהמה אסור באכילה.

פסול חרום – חרום לתנא דמתנא והיינו רבי יוסי הוא מי שהוא יכול לכחול שתי עיניו כאחת, ולחכמים כל שחוטמו שקוע אע"פ שאינו כוחל שתי עיניו כאחת הוי חרום. ומי שחוטמו סולד – קצר, או בולם – שנסתמו נקביו, או נוטף – ארוך עד למטה מהשפתיים, נתרבה לפסול מ"אֵן חרום".

מ"ד. מומים נוספים בעיניים – מי ששתי עיניו קבועות למעלה או למטה שלא במקומם, או שעין אחת למעלה ועין אחת למטה, או עיניו במקומם אך הוא רואה את החדר והעליה יחד, או שמדבר עם אחד ואדם אחר אומר שהוא מסתכל עליו, פסולים, דכתיב **בעיניו** לרבות כל מה שבעינו. וכן סכי שמש שאינו יכול להסתכל כנגד החמה, או זנגדן והיינו שאינם שווים כגון אחד שחור ואחד לבן, או הצירן (והיינו שעניו תרוטות – עגולות, או צירניות – עגולות יותר מתרוטות, או דומעות או דולפות או טורדות), פסולים. סומא בשתי עיניו פסול דכתיב עוור, וסומא באחת מעיניו או חורור או שיוצאים מעיניו מים קבועים פסולים, דכתיב **איש עוור**. והא דכתיב **או דק או תבלול בעינו** דק בא לרבות שגם אם הוא רואה פסול כיון שנחסרה ראייתו, ותבלול בא לרבות שלמרות שראייתו לא נחסרה פסול, ובעינו מלמד שגם שינוי בעין כגון למעלה או למטה פוסל. ומי שעניו משוטטות, ומי שריסיו ארוכים, ומי שנשרו ריסי עיניו לגמרי, פסולים, ואם נשתיירו השורשים פסול משום מראית העין.

פסולים מחמת גודל האברים – מי שעניו גדולות כשל עגל או קטנות כשל אווז, או שגופו גדול או קטן מאבריו (אמנם משה רבינו היה בגובה י' אמות של הקרשים והאמות שלו היו גדולות יותר מאמות הקרשים לפי גודל גופו), או שחוטמו גדול מאבריו באצבע קטנה או קטן מאבריו, הוי מום.

פסולים באזנים – הצומם והיינו שאזניו דומות לספוג, או הצומע והיינו שאזניו קטנות, והצימח והיינו שאזניו ארוכות, הוי מום, אבל בבהמה שוחטים אותה במקדש, וכן עז שאין לה קרנים או רחל שיש לה קרנים כשרים להקרבה. ואם ניטלו הקרניים עם זכרותם, הרי הם פסולים, אבל אין פודים על מום זה אלא כשנעקרו ולא כשנחתכו. ואם ניטלו הטלפים וזכרותם עמהם פודים על מום זה. ומה שמצינו בפרה אדומה שאם קרניה וטלפיה שחורים יכול לחותכם, היינו במקום שאין שם זכרות.

מי ששפתו העליונה עודפת על התחתונה או איפכא, או שנשרו שיניו, הוי מום.

מ"ד: מי שדדיו שוכבים כמו של אשה, או שכריסו צבה, או שטיבורו יוצא, או הנכפה – נופל מחמת חולי אפי' לפעמים, או שרוח קצרה – שד באה אליו, או המאושבן – שביציו גדולים, או בעל גבר והיינו שגידו גדול עד ברכיו וי"א דווקא יותר מברכיו, הוי מום.

משתינים מים בפני רבים משום שיש סכנה אם ימתין, וכן זה יכול לגרום לעקרות (ע"י שנקב השתן ניקב לנקב השכבת זרע), והנזהר בזה זוכה לתלמידים ושתפילתו תתקבל. ואין שותים מים בפני רבים דדרך ת"ח להיות צנוע באכילה ושתייה.

לא ישתין ע"ג כלי חרס או על מקום קשה, מפני שממדרונות בבל מגיעים מים לעין עיטם שבו כה"ג טובל ביה"כ.

אין לאשה להטיל מים מול התינוק אלא בצידו.

עמוד החוזר או רבוי צואה מביא לידי הדרוקן, סילון החוזר או רבוי מי רגלים מביא לידי ירקון, רבוי דם מרבה שחין, רבוי שכבת זרע מרבה צרעת.

פסול מרוח אשך – י"מ דהיינו מי שאין לו ביצים או שאין לו אלא ביצה אחת, ולרבי ישמעאל היינו שנימוחו אשכיו (דהא לא כתיב חסר אשך), ולר"ע היינו שיש רוח באשכיו (דהא לא כתיב ממרוח אשך), ולרבי חנינא בן אנטיגנוס היינו שמראהו חשוך (דהא לא כתיב רוח אשך), והיינו כושף.

מ"ה. המקיש בקרסוליו בארכובותיו – מחמת שארכובותיו עקומות, ומי שפיקה – חתיכת בשר עגולה יוצאת מאגודלו, והעיקל והיינו שכשמקרב כפות רגליו אין ברכיו נוגעות זו בזו, או שעקיבו יוצא לאחוריו ונראה ששוקו יוצא באמצע רגלו, או שפרסותיו רחבות כשל אווז והיינו שהיא דקה ואע"פ שהיא סדוקה, או שאצבעותיו מורכבות זו על זו, או שהם מחוברות יותר מעד הפרק (ואם חתך כשר), הרי זה מום.

אצבע יתירה שחתכה, והיא נספרת עם שאר האצבעות, אם יש בה עצם הרי זה מום. וכן איתא בברייתא שאפי' באין בה צפורן מטמא במגע ובמשא ובאהל ומצטרפת למנין קכ"ה שזהו רוב אברי המת שמטמאים באהל אע"פ שאין בהם בשר. ואם יש בה עצם ואין בה צפורן ואינה נספרת עם שאר האצבעות, אינה מטמאה באהל, ומ"מ מטמאה במגע ומשא, י"א משום עצן כשעורה, וי"א גזירה אטו אצבע הנספרת ואינה מטמאה באהל משום היכרא שלא ישרפו מחמתה תרומה וקדשים. (והנה רוב בניינו של מת והיינו שני שוקיים וירך אחד, מטמא אע"פ שאינו רוב מניינו, ורוב מניינו מטמא אע"פ שאין בו רובע עצמות, ורוב מניינו היינו קכ"ה אברים, אף באדם שיש לו יותר מרמ"ח אברים או פחות. ואשה יש בה רנ"ב אברים, מפני שיש לה שני צירים ושני דלתות, ולאישי יש צירי בשר בלא עצם), ולר"ע יש גם מפתח לאשה שנא' **ויפתח את רחמה**, ומ"מ חמשת אברים אלו אין מטמאים באהל, דכתיב **אדם כי ימות באהל** דבר השוה בכל אדם).

מ"ה: מי שיש בו שש אצבעות בכל יד ורגל, ר"י מכשיר וחכמים פסולים. ונחלקו בהא דכתיב **אצבע ידיו ואצבע רגליו שש ושש עשרים וארבע מספר** אם כוונת הכתוב לשבחו או לגנותו. ומ"מספר" לומדים שצריך נספרת עם שאר האצבעות.

איטר בין ביד בין ברגל הרי זה מום. והשולט בשתי ידיו רבי פוסל דימין שלו חלשה, וחכמים מכשירים דשמאל שלו חזקה.

מי שיש לו כסתות הרבה – שעצם הקרסול גדולה או שאין לו כסתות כלל, הרי זה מום.

מומים כלליים – הכושי והיינו שחור, והגיחור והיינו אדום, והלבקן והיינו לבן, והקפח והיינו ארוך ודק, והננס, (ואין לאלו לישא נשים כמוהם, כדי שהבן לא יצא בעל מום יותר מהם), והחרש, והשוטה, והשיכור (והיינו משאר דברים המשכרים, דאילו מיין הוא אף מחלל את העבודה, ולר"י אף בשאר דברים המשכרים מחלל את העבודה), ובעלי נגעים טהורים, פסולים באדם וכשרים בבהמה. ולרשב"ג בהמה שוטה אינה מן המובחר. ולרבי אלעזר אף בעלי הדלדולין שחתיכות בשר יוצאות מגופם פסולים באדם וכשרים בבהמה.

אלו דברים כשרים באדם ופסולים בבהמה – אותו ואת בנו, טריפה, יוצא דופן, (ושנעבדה בו עבירה, ושהמית אדם).

הנושא נשים בעבירה פסול עד שידינה הנאה. נודר ועובד יורש ומגרש, דס"ל צריך לפרט את הנדר, ולמ"ד שא"צ לפרט מדירים אותו ברבים, ולמ"ד נדר שהודר ברבים יש לו הפרה מדירים אותו על דעת

רבים, (ולצורך מצוה, כגון שאין מלמד תינוקות טוב ממנו, מתירים אף בהדירוהו על דעת רבים).

מ"ו. המיטמא למתים פסול עד יקבל שלא יטמא למתים, וא"צ נדר, כיון שאין יצרו תוקפו כמו בנושא נשים בעבירה.

יש בכור:

מי נחשב בכור לנחלה או לכהן

בכור לנחלה ולא לכהן והיינו לפדיון הבן- הנולד אחר נפל אע"פ שיצא ראשו חי. בן ט' שיצא ראשו מת והחזירו ויצא אחיו, (אבל ביצא ראשו חי הבא אחריו אינו בכור אפי' לנחלה, דבהוצאת הראש הוא כילוד, כדאשכחן בבהמה שאם הוציא ראשו אין שחיטת אמו מטהרתו משום בן פקועה, וכן באדם לגבי טומאת לידה הטומאה היא משיצא רוב ראשו והיינו פדחתו. מ"ו:). המפלת כמין בהמה חיה ועוף לר"מ, ולחכמים דווקא אם יש בו מצורת אדם. המפלת סנדל או שליא או שפיר מרוקם או שיצא מחותר. מי שלא היו לו בנים ולאשתו היו בנים מאיש אחר, אפי' אם היתה שפחה ונשתחררה או עובדת כוכבים שנתגיירה, ולריה"ג בנתגיירה הוא בכור גם לכהן דכתיב "פטר כל רחם בבני ישראל".

בכור לכהן ולא לנחלה- מי שהיו לו בנים ולאשתו לא היו בנים. אם נתגיירה או נשתחררה כשהיא מעוברת. נתערבו ב' וולדות של ישראלית עם כהנת או לוויה או עם מי שכבר ילדה (למ"ד לקמן מ"ז). שכהנת ולוויה שנתעברו מישראל פטור איירי בנתעברו מישראל, ולמ"ד שבנתעברה מישראל חייבת, איירי הכא בישראלית אשת כהן). או שנישאת בתוך ג' חודשים לבעלה הראשון ואין ידוע אם הוא בן ט' לראשון או בן ז' לאחרון, (אותו ולד אינו מקבל אף כפשוטו, מפני שכל אחד דוחה אותו לשני, והבא אחריו אינו בכור לנחלה, ואינם יכולים לכתוב הרשאה זה לזה, כדאמר רבי ינאי שרק בהוכרו ולבסוף נתעברו יכולים לכתוב הרשאה. מ"ז:).

מ"ו. יצא ראשו ולא רובו- שיטת שמואל שמי שיצא ראשו ולא רובו והוא בן ח', הבא אחריו הוא בכור לכהן, דכתיב "כל אשר נשמת רוח חיים באפיו". והגמ' מקשה על דבריו.

יצא פדחתו- לריו"ח יציאת פדחת הוא לידה אף לענין נחלה. ולר"ל יציאת פדחת נחשבת לידה לכל דבר, ואפי' אם היתה נכרית ויצאה פדחתה ונתגיירה אין נותנים לה ימי טומאה וטהרה ואינה מביאה קרבן לידה, חוץ מלענין נחלה, דכתיב "כיר" זו הכרת פנים עד החוטם, ואמנם לאשה שמת בעלה בעיני ראת פנים עם החוטם, או משום שהחמירו חכמים בתחילת עדות אשה (אמנם בסוף העדות אחי שכוונו יפה הקילו להאמין לעד מפי עד או אשה או עבד או שפחה), או משום דשאני התם דכתיב "הכרת פניהם ענתה במ".

מ"ז. ירושה במי שהיו לו בנים ונתגייר- נכרי שהיו לו בנים ונתגייר, לריו"ח אין לו בכור לנחלה, כיון שכבר נולד "ראשית אוננו". ולר"ל יש לו בכור לנחלה, דגר שנתגייר בקטן שנולד. וכן מצינו שנחלקו לגבי פריה ורביה, שלריו"ח קיים פריה ורביה בבנים שנולדו לו בגיותו, דכתיב "לא תוהו בראה לשבת יצרה", ולר"ל לא קיים דגר שנתגייר כקטן שנולד. אמנם לשיטת ריה"ג מודה ריו"ח שיש לו בכור לנחלה, דכתיב "פטר רחם בישראל" ויליף בכור האב מבכור האם.

פדיון הבן בלוייה שילדה- שיטת רב פפא שלויה שילדה מישראל חייבת בפדיון הבן, דכתיב "למשפחותם לבית אבותם", אבל לוויה

שילדה מעכו"ם, אף למ"ד עכו"ם הבא על בת ישראל הולד ממזר, מ"מ פטור מפדיון הבן, דלוי פסול מיקרי. ולמר בריה דרב יוסף לוויה שילדה מישראל פטורה מפדיון הבן, דב"פטר רחם" תלה רחמנא.

כהנת שנתעברה מעכו"ם בנה חייב בפדיון הבן, ואף שלויה חייבת כנ"ל, שאני לוויה שנשארת בקדושתה לאכילת מעשר אף אם נשבת או נבעלה בעילת זנות, אבל כהנת נעשית זרה.

מ"ז: כהן שמת והניח בן חלל- אם האב מת לאחר ל' כבר זכה האב בפדיונו, ואם האב מת בתוך ל', לרב חסדא חייב הבן לפדות את עצמו, שהרי האב לא זכה בפדיונו, ולרבה בר רב הונא ולר"ל אינו חייב לפדות את עצמו, דיכול לומר אתינא מכח גברא דלא מצינא לאשתעווי דינא בהדיה, (אמנם בן של נכרית שנתגיירה חייב משום שעכו"ם אין לו חיים).

בכור לנחלה ולכהן- המפלת שפיר מלא מים או דם או גנינין -גוונים. המפלת כמין דגים או חגבים או שקצים או רמשים. המפלת לפני יום ארבעים.

אינו בכור לא לנחלה ולא לכהן- יוצא דופן, לת"ק אינו בכור לנחלה דכתיב "וילדו לו", ואינו בכור לכהן דבעינן "פטר רחם", וכן הבא אחריו אינו בכור לנחלה דכתיב "ראשית אוננו", ואינו בכור לכהן דס"ל בכור לדבר אחד לא הוא בכור. ולר"ש הראשון בכור לנחלה, דכתיב "תלד" לרבות יוצא דופן, והשני בכור לכהן, דס"ל בכור לדבר אחד הוא בכור.

חייב פדיון הבן מספק

מ"ח. מי שלא ביכרה אשתו וילדה-

אם ילדה זכר ונקיבה פטור דהמוציא מחבירו עליו הראיה. ואם ילדה ב' זכרים, נותן ה' סלעים לכהן, אך אם אחד מהם מת בתוך ל' יום פטור. ואם מת האב והבנים קיימים, לפני שחלקו חייבים לתת ה' סלעים לכהן, אבל אחרי החלוקה פטורים, ולר"י כבר נתחייבו הנכסים. הנדון דלהלן לל"ק הוא על ר"מ, ולל"ב על ר"י.

לרבי ירמיה איירי שמת האב בתוך ל' יום, ומבואר ממתני' ששני יוסף בן שמעון שלקחו שדה בשותפות בעל חוב יכול לגבות מהם חצי מהשדה, אבל אם מת האב לאחר ל' גובה אף אם כבר חלקו, מפני שהנכסים משתעבדים.

ורבא סובר שכיון שהגביה מהנכסים היא מדין ערבות א"א לגבות מהנכסים מה שא"א לגבות מהבעל חוב עצמו, כדמצינו שאין לתבוע את הערב תחילה, ואיירי שמת לאחר ל' יום ואין נכסים אלא ה' סלעים, וס"ל כרב אסי שהאחים שחלקו הם מחצה יורשים מחצה לקוחות, וס"ל שמלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר, וס"ל כרב פפא שמלוה על פה גובה מן היוורשים ולא מן הלקוחות, ונחלקו אם דורשים "חמש" ולא חצי חמש או לא. והגמ' מוכיחה שר"י סובר שדורשים חמש ולא חצי חמש.

מ"ח: ולכן הגמ' מבארת שהמחלוקת היא אם האחים שחלקו יורשים הם או מחצה יורשים מחצה לקוחות, או שנחלקו אם מלוה על פה נגבית מלקוחות או לא.

ב' נשים שלא ביכרו וילדו- אם ילדו ב' זכרים, נותן י' סלעים לכהן. ואם אחד מהם מת בתוך ל', אם נתן י' סלעים לכהן אחד יחזיר, ואם נתן לב' כהנים אינו יכול להוציא מידם. ואם ילדו זכר ונקיבה או ב' זכרים ונקיבה, נותן ה' סלעים לכהן. ואם ילדו ב' נקיבות וזכר או ב' זכרים וב' נקיבות אינו חייב לכהן כלום.

ב' נשים אחת ביכרה ואחת לא ביכרה- אם ילדו ב' זכרים, נותן ה' סלעים לכהן, ואם מת אחד בתוך ל' האב פטור, ואם מת האב, לר"מ

אם נתנו לפני החלוקה נתנו, ואם לאו פטורים, ולר"י כבר נתחייבו הנכסים. ואם ילדו זכר ונקיבה אין לכהן כלום.

ב' נשים של ב' אנשים שלא ביכרו - אם ילדו ב' זכרים כל אחד נותן ה' סלעים לכהן, ואם מת אחד מהם בתוך ל', אם נתנו לב' כהנים אינם יכולים להוציא מהם, ואם נתנו לכהן אחד יכול הכהן לדחות כל אחד מהם, ואם כתבו הרשאה יחזיר להם ה' סלעים, דאף שאין כותבין הרשאה על מטלטלין, היכא שאינו כופר כותבים. ואם ילדו זכר ונקיבה האבות פטורים אבל הבן חייב לפדות את עצמו, ואם ילדו ב' נקיבות וזכר או ב' נקיבות וב' זכרים או ב' זכרים ונקיבה אין לכהן כלום.

ב' נשים של ב' אנשים אחת ביכרה ואחת לא ביכרה, אם ילדו ב' זכרים זה שלא ביכרה נותן ה' סלעים, ואם ילדו זכר ונקיבה אין לכהן כלום.

מ"ט. בכור שמת - אם מת לפני ל' יום, אע"פ שנתן יחזיר, ואם מת אחר ל' יום, אע"פ שלא נתן יתן, (דילפינן ערך ערך מערכין, וי"א מדכתוב "וכל בכור בנין תפדה ולא יראו פני ריקם" מה להלן יורשים חייבים אף כאן יורשים חייבים. נ"א). ואם מת ביום ל', לרבנן דינו כפחות מל' יום, דגמרינן חודש חודש ממדבר דבעינן חודש ומעלה דכתיב "פקוד כל זכר מבן חודש ומעלה", ולר"ע אם נתן לא יטול ואם לא נתן לא יתן, דכיון שלגבי ערכין כתיב "ומעלה" ולא גמרינן ממדבר, מספקא ליה אם שני כתובין הבאים כאחד אין מלמדים, או שרק לעלמא אין מלמדים אבל לגופיהו מלמדין. ולענין אבילות לכו"ע אין אבילות ביום ל', דהלכה כדברי המיקל באבל.

בכור שמת אביו - אם האב מת לפני ל' יום, הרי הוא בחזקת שלא נפדה עד שיביא ראיה שנפדה. ואם מת האב לאחר ל' יום הרי הוא בחזקת שנפדה עד שיאמרו לו שלא נפדה.

דיני פדיון הבן

פדיון בתוך ל' יום - הפודה בתוך ל' יום, אם אמר שיחול מעכשיו אין בנו פדוי. ואם אמר שיחול לאחר ל' יום, אם המעות קיימים לאחר ל' יום בנו פדוי, ואם נתעכלו המעות, לרב בנו פדוי כמו במקדש אשה לאחר ל' יום, ולשמואל אין בנו פדוי, דשאני הכא שעכשיו אין בידו לפדותו. ואע"ג שהלכה כרב באיסורי וכשמואל בממונא, הכא הלכה כרב.

מ"ט: קדימה בפדיון הבן - מי שלא פדאו אביו ויש לו בן בכור, אם אין לו אלא ה' סלעים לכו"ע הוא קודם לבנו, דמצוה דידיה עדיף. והיכא שיש לו ה' משועבדים וה' בני חורין, לר"י בנו קודמו, מפני שמלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר ויגבו את שלו ממשעבדי, ולחכמים הוא קודם, דמלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר, ומצוה דידיה עדיף.

שיעורי הממון שהוזכרו בתנ"ך ובמשניות

מהו כסף האמור בתורה - היכא דכתיב בתורה כסף ושיעורו קצוב, הכונה לשקל הקודש ומשערים את כולם במנה צורי, כגון חמש סלעים של פדיון הבן, שלושים של עבד, חמישים של אונס ומפתה, מאה של מוציא שם רע, (ואף שבאונס ומוציא שם רע לא כתיב שקלים, מ"מ ילפינן מהדדי). אבל היכא שאין שיעור הכסף קצוב (נ:) אין הכונה למנה צורי, כגון חיוב שבועת הדיינים, שהוא כשהטענה היא על שתי מעות כסף והודה במקצת, דכתיב "כסף או כלים", כסף שניים דומיא דכלים, וכלים דבר חשוב דומיא דכסף ומהו כסף זה דבר חשוב. וכן מעשר דכתיב ביה "וצרת הכסף בידך" א"צ דווקא כסף צורי אלא אפשר לחללו על מטבעות נחושות. וכן בהקדש אם חילל שוה מנה על שוה

פרוטה מחולל, אע"ג דכתיב "ונתן הכסף וקם לו". וכן קידושין דיליף כסף מ"ויצאה חנם אין כסף" ולב"ה מספיק פרוטה (ורק לב"ש צריך דינר).

שיעור מנה צורי - לרב אסי היינו מנה שיוצא במדינת צור. ולרב אמי היינו דינרא ערבא.

שיעור ה' סלעים - לרבי חנינא ה' סלעים היינו חמש סלעים מיושנים ששמונה מהם נמכרים בדינר. ולריו"ח היינו דינר של הדריינוס וטוריינוס שנישוף ממנו שם המלך ונמכר בכ"ה זוזים, ומורידים משיעור זה זוז אחד, ואח"כ מורידים ממה שנשאר שישית, הרי כאן כ' דינר. ורב אשי שלח לרב אחא בריה דרבינא שבעה עשר דינרים וביקש שלישי דינר עודף, ורב אחא ענה לו שיביא עוד ג' דינרים, כיון שהגדילו את שיעור השקל.

נ' שיעור סלע של תורה הוא שלשה דינרים ושליש, דהא כתיב "עשרים גרה השקל" ומתרגמינן "עשרין מעין", ואיתא בברייתא ששש מעות זה דינר. אמנם אחרי שהגדילו את שיעור המטבעות, (דכתיב "היה השקל" מכאן שיכולים להוסיף, אך אין לפחות דכתיב "עשרים גרה הוא"), שיעור סלע הוא ד' דינרים, וכדאיתא בברייתא שסלע הוא מ"ח פונדיונים.

סתם כסף האמור בתורה הוא סלע, (חוץ מ"ארבע מאות שקל כסף" שקיבל עפרון שזה קינטרין כיון דכתיב "עובר לסוחר"), ובנביאים ליטרין, ובכתובים קינטרין.

ביקשו לגנוזו את כל דינרי הדריינוס וטוריינוס מפני המטבעות שלקחו מיירושלים, עד שמצאו שזה מותר דכתיב "ובאו בה פריצים וחיללוה". אבל לא היה צד לאסור את כל הכסף שבעולם, כיון דאזלינן בתר רובא.

שיעור כסף שאמרו חכמים כוונתם לכסף מדינה, כגון הא דתנן התוקע לחבירו נותן לו סלע, שהכונה בזה לחצי זוז.

נ"א. כל הפדיונות הם בין בכסף בין בשוה כסף, חוץ ממחצית השקל שצריך להביא מטבע של חצי שקל, ומעשר (דכתיב "וצרת הכסף בידך"), והראיון (דתני רב יוסף שלא יביא סיגה לעזרה אלא דווקא כסף טבוע).

פדיון בכור בשוה כסף - איתא במתני' שאף שבכור נפדה בשוה כסף אין לפדותו בעבדים ובשטרות ובקרקעות (וכן הקדשות אין נפדים באלו), דכתיב ופדויו מבן חודש" כלל, "בערכך כסף חמשת שקלים" פרט, "תפדה" חזר וכלל, כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, שזה דבר המיטלטל וגופו ממוון, וקרקעות אינם מיטלטלים, ועבדים הוקשו לקרקעות, ושטרות אין גופן ממוון. ואף שתפדה כתוב לפני הפרט, מ"מ כל מקום שאתה מוצא ב' כללות הסמוכים זה לזה הטל פרט ביניהם ודונם בכלל ופרט וכלל. אמנם רבי דורש פסוק זה ברבוי מיעוט ורבוי, (דס"ל דכתנא דבי רבי ישמעאל שאם ב' הכללות סמוכים לומדים מזה ברבוי מיעוט ורבוי, אבל בעלמא דריש כלל ופרט וכלל, כדמיצנו דרבי דורש כלל ופרט וכלל לגבי רציעה, וא"צ דווקא מרצע אלא כל דבר ממתכת, ורבי יוסי ברבי יהודה דורש מיעוט רבוי ומיעוט לרבות כל דבר שניקח ביד ומיעוט רק סס), וממילא ממעטים רק שטרות.

נ"א: הכותב לכהן שהוא חייב לתת לו ה' סלעים, חייב לתת לו, לתנא דמתני' בנו אינו פדוי, גזירה שמא יאמרו פודים בשטר. ולתנא דברייתא בנו פדוי לכשיתן. ולהלכה אין בנו פדוי.

החזרת החמשה סלעים - הכהן יכול לתת לאב את המעות שנתן לו לפדיון, וכן היה רבי טרפון נוהג להחזיר. וכן רבי חנינא היה רגיל להחזיר, ופעם אחת ראה שהאב מחכה שיחזירם לו, ואמר שא"כ אין כאן גמירות דעת ואין הבן פדוי.

הנותן מעות הפדיון ל'י' כהנים בבת אחת, או שנתן ה' סלעים לכהן אחד בזה אחר זה, יצא.

חיוב אחריות - המפריש מעות לפדיון בנו ואבדו חייב באחריותם, דכתיב לגבי אהרן "יהיה לך אך פדה תפדה" כשיהיה אצלך הפדיון יחול הפדיון.

דיני ירושת בכור וכדו'

ירושת בכור - הבכור נוטל פי שניים בנכסי האב, אבל לא בנכסי האם, דכתיב "לו משפט הבכורה". ואינו נוטל בשבח שהשיבו הנכסים אחרי מיתת האב לפני החלוקה, וכן אינו נוטל בנכסים שלא היה האב מוחזק בהם אלא ראוי לקבלם, דכתיב "בכל אשר ימצא לו".

נ"ב. גבית כתובה - אע"פ שבעל חוב נוטל את השבח, מ"מ כתובה קלה ואינה גובה את השבח, וכן אינה נוטלת נכסים שלא היה מוחזק בהם. וכן הדין במזון הבנות, דתנאי כתובה ככתובה.

יבם הנוטל את ירושת אחיו המת אינו נוטל שבח או נכסים שלא היה האב מוחזק בהם, ד"בכור" קרייה רחמנא. ומה ששבחו הנכסים אחרי יבום לפני חלוקה, לאביי נוטל את השבח, דכתיב "יקום על שם אחיו המת" וכבר קם, ולרבי אינו נוטל, ד"בכור" קרייה רחמנא.

נ"ב: שבחא דממילא כגון שחת שנעשית שיבולים, דינו כשבח. וירושת אבי אביו דינה כראוי ולא כמוחזק אע"פ שודאי עתידים ליפול להם.

אלו אין חוזרים ביובל - לר"מ חלק בכורה וירושת האשה והיבם והמתנה אינם חוזרים ביובל, דחזרה ביובל כתיבא לגבי מכר, ולא לגבי ירושה ומתנה, וירושת בכור כתיב בה לשון מתנה "לתת לו פי שניים", וירושת האשה דאורייתא, ויבם "בכור" קרייה רחמנא. ולחכמים מתנה כמכר, דכתיב "תשובו" לרבות מתנה, אבל בירושה מודים חכמים שהיא חוזרת ביובל, ואף ירושת בכור נקראת ירושה דכתיב "פי שניים" מקיש חלק בכורה לחלק פשוט. ולרבי אלעזר כל הנ"ל חוזרים ביובל, ד"תשובו" מרבה מתנה, ובבכור כתיב "לתת לו פי שניים", וירושת הבעל דרבנן, ויבם "בכור" קרייה רחמנא. ולריו"ח בן ברוקה ירושת הבעל דאורייתא וא"צ להחזירה ביובל, אמנם אם אשתו הורשה לו בית הקברות, צריך להחזירה להם משום פגם משפחה, (כדמצינו שהמוכר קברו או דרך קברו או מקום מעמדו או בית הספדו, באים בני המשפחה וקוברים אותו שם בעל כרחו של הלוקח), והם נותנים לו את דמי הקברות, ומנכים לו דמי קבר אשתו.

יובל בחלוקת ירושה - לריו"ח האחים שחלקו דינם כיורשים ומחזירים זה לזה ביובל. והא דתני שהבכורה אינה חוזרת ביובל היינו לבטל את זכות הבכורה, אבל חוזרים וחולקים ונוטל פי שניים ככתחילה.

מעשר בהמה:

היכן מתי ובמה נוהג מעשר בהמה

נ"ג. מעשר בהמה נוהג בארץ ובחו"ל. הגמ' אומרת שאף לר"ע דס"ל שא"צ להביא מעשר בהמה מחו"ל ולהקריבנו, (דכתיב "והבאתם שמה וכו' ואת מעשרותיכם" בשתי מעשרות הכתוב מדבר מעשר בהמה ומעשר דגן, מכאן שאין מעלים מעשר בהמה אלא ממקום שמעלים מעשר דגן), מ"מ הוא קדוש ואינו נאכל לבעלים אלא במומו, שהרי הפסוק מדבר בהבאת ולא בעיקר הקדושה.

מעשר בהמה בזמן הזה, ובמה חוששים לתקלה - מעשר בהמה נוהג אף בזמן שאין ביהמ"ק קיים, אמנם האינדנא אין מפרשים מעשר

בהמה משום שחוששים לתקלה, וכדמצינו שאין מקדישים ואין מעריכים ואין מחרימים בזמן הזה, ואם הקדיש או העריך או החריש, בהמה תיעקר והיינו שנועל דלת בפניה והיא מתה מאיליה, בהמה כסות וכלים ירקבו, מעות וכלי מתכות יוליך לים המלח. אמנם בבכור לא תיקנו שיקנה את אוזן האם לעכו"ם כדי שלא תחול עליו קדושה, מפני שהוא יכול להטיל בו מום לפני שיצא לאויר העולם, ואין לחוש שיבנה ביהמ"ק במהרה ולא יהיו בהמות ללא מום, מפני שהבהמות שאינם בכורות לא יהיה בהם מום. אבל במעשר אינו יכול להטיל מום בבהמה ולהוציא אותה בעשירי, דכתיב "לא יבקר בין טוב לרע, ואין לומר שיטיל מום בכל העדר, מפני שמהרה יבנה ביהמ"ק ולא יהיו בהמות להקרבה, ואף שבלקוח אין דין מעשר בהמה, מ"מ כיון שמצויים מומים הפוסלים בקדשים, שהרי אפי' מום בדוקין שבעין פוסל, ממילא אם יטיל מום בכל עדרו לא יהיו בהמות להקרבה. ואין לומר שאין מעשר בהמה בזמן הזה מחשש שיפריש גם על יתום שהוא פטור ממעשר בהמה, דאין לחוש כיון שאפשר להכריז שיתום פטור, שהרי מטעם זה לא חששו ליתום בזמן שביהמ"ק קיים.

נ"ג: מעשר בהמה אינו נוהג במוקדשין, ואפי' קדשים קלים לריה"ג שהם ממוון בעלים (ונתרבו לחומש ואשם בכופר בפקדון), אין חייבים במעשר בהמה, דכתיב "יהיה קודש" ולא שכבר קדוש. ונ"מ שאין עליהם איסור "לא ימכר ולא יגאל". ומה שמצינו שאין קדושה חמורה חלה על קדושה קלה, כדתנן שקדשי מזבח וקדשי בדק הבית אין משנים אותם מקדושה לקדושה, (אבל מקדשים קדשי מזבח לבדק הבית הקדש עליו, ומחרימים אותם, ונותן שיעור טובת הנאה שיש לו בהם), מ"מ הכא בעי קרא, דלא נימא שכיון שכל הבהמות עומדות למעשר לא פקע ממנה החיוב.

מעשר בהמה נוהג בבקר ובצאן ובכבשים ובעיזים, בחדש ובישן.

מעשר בהמה בב' סוגים - בקר וצאן אין מתעשרים מזה על זה, אבל כבשים ועיזים מתעשרים זה על זה. כבשים ועיזים נלמדים מדכתיב "וצאן" דמשמע כל צאן הוא אחד. אמנם החדש והישן אין מתעשרים מזה על זה, דכתיב "עשר תעשר" מקיש מעשר בהמה למעשר דגן, שאין מפרשים מהחדש על הישן, (ואין מרבים מ"וצאן" דכתיב "שנה בשנה" לשנה הקשתיו ולא לדבר אחר), ובעיני קרא כדי שלא נלמד בק"ו שאם כבשים ועיזים שהם כלאים זה בזה מתעשרים זה על זה, כ"ש שחדש וישן שאינם כלאים זה בזה שיתעשרו זה על זה.

נ"ד. אין תורמים ממין על שאינו מינו, ואם תרם אין תרומתו תרומה, דכתיב "כל חלב יצהר וכל חלב תירוש ודגן" תן חלב ליצהר וחלב לתירוש ולדגן, ואף תירוש ודגן אין תורמים מזה על זה, דאם תירוש ויצהר שאינם כלאים זה בזה אין מתעשרים מזה על זה, כ"ש תירוש ודגן או דגן ודגן. ולרבי יאשיה דס"ל שהזרע כלאי הכרם אינו לוקח אלא בזרע חיטה שעורה וחרצן במפולת יד, הק"ו הוא דתירוש ויצהר אינם כלאים אפי' בצירוף מין שלישי, אבל תירוש ודגן או דגן ודגן הם כלאים בצירוף מין שלישי. ובמינים דרבנן אין לתרום ממין על שאינו מינו, דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון.

נ"ד: אמנם במעשר בהמה, אע"ג דלא כתיב "מעשר בקר ומעשר צאן" מ"מ אין מתעשרים מזה על זה, דכתיב "העשירי" תן עשירי לזה ועשירי לזה. והא דגבי מעשר בהמה אין לומדים מ"דגן" שכל דגן אחד, לאביי שאני התם דכתיב "ראשיתם", ולרבי דגן נצרך למעט שאר מינים, אבל מעשר בהמה דלא היה צריך לכתוב כלל "בקר וצאן" אלא בהמה, (דאם ללמוד שחיה פטורה, אפשר ללמוד דין זה בגז"ש תחת תחת מקדשים), ולומדים בקר וצאן אין מתעשרים מזה על זה, אבל כבשים ועיזים מתעשרים מזה על זה, ואין לומר שכונת התורה שאפשר לעשר מזה על זה, דהא כתיב "העשירי", או דילפינן מההקש למעשר דגן.

באיזה מרחק יש צירוף למעשר בהמה

בהמות הרחוקות זו מזו עד ט"ז מיל מצטרפים למעשר בהמה, דכתיב "עוד תעבורנה הצאן ע"י מונה" וקים להו לרבנן שעד ט"ז מיל שלטא עינא דרועה. ואם יש בהמות במרחק ל"ב מיל זה מזה אין מצטרפים, ואם יש באמצע בהמות נוספות, במתני' איתא שמביאם לאמצע ומעשרם, ונחלקו בזה רב ושמואל, שיטת רב שאין מצרפים את שני הצדדים, אלא רק צד שיש בו ה' בהמות ביחד עם האמצע מצטרפים, ולשמואל בכל גוונא מצטרפים, דנחשב שהרועה נמצא באמצע והוא רואה לכל צד, ולדבריו אפי' רועה או כליו של רועה מצרפים. ויש להסתפק אם גם כלבו של הרועה מצרפים, תיקו.

ג'ה: לר"מ הירדן מפסיק למעשר בהמה. רבי אמי רצה לומר שמדובר דווקא בשאין שם גשר. והגמ' מביאה ברייתא שמבואר בה שגם בשני אבטילאות במלכות אחת, או בארץ וחול' אין מצטרפים, אע"פ שזה דומה למקום שיש גשר שהי אין שם נהר והם סמוכות בתוך מיל אחד. וכן קשה לפי זה מאי שנא ירדן משאר נהרות. אלא טעמיה דר"מ משום דכתיב "והירדן יגבול אותו לפאת קדמה" הכתוב עשאו לגבול בפני עצמו, ואף דכתיב "ועלה הגבול" וכדו' על גבולות השבטים, מ"מ הא כתיב "זאת תהיה לכם הארץ לגבולותיה" שכל הארץ היא גבול אחד, אבל הירדן אינו בכלל "ארץ". אמנם יש בזה מחלוקת תנאים, שיטת ריב"ב ד"ארצה כנען" ממעט שהירדן אינו מארץ כנען, ולרשב"י לומדים מדכתיב "מעבר לירדן יריחו" שהירדן הוא ארץ כנען כמו יריחו.

מה נחשב ירדן - לענין נדר הולכים אחר לשון בני אדם, ולענין מעשר בהמה, אף שהירדן יוצא ממערת פמיים (ולהכי הנודר שלא ישתה מים ממרת פמיים נאסר בכל הירדן) ומהלך בימה של סיבכי ובימה של טבריה ובימה של סדום, עד שנופל לים הגדול, מ"מ אין נקרא ירדן אלא מבית יריחו ולמטה.

כבד שנימוח מטמא ברביעית, משום שמקור הדם הוא מהכבד.

הנודר ממימי פרת אסור רק במימי פרת, אבל הנודר ממים שהגיעו מפרת אסור בכל המימות שבעולם, מפני שכל הנהרות באים מג' נהרות חידקל פישון וגיחון, וג' נהרות אלו באים מפרת, ואף המעינות הנובעים בהרים גבוהים הם ממי פרת שמקלחים תחת הקרקע.

ג'ה: מקור מי הפרת ואם אפשר לטבול בו - שיטת רב שכשירד גשם בארץ ישראל מתרבים מי הפרת, וכן מצינו שאבוה דשמואל עשה לבנותיו מפצי ביומי ניסן, שמא רוב המים יהיו מי גשמיים, (וכן היה עושה מפצי ביומי תשרי שמא ידבק טיט לרגליהם והיו חציצה), וכן אמר שמואל שא"א לטבול בנהרות אלא בפרת ביומי תשרי. וזה סתירה לדברי שמואל עצמו שאמר שהנהר מתברך ממקורו, וכדבריו משמע מדברי ר"מ שאמר שנהר פרת יובל שמו, ונקרא פרת לפי שמימיו פרים ורבים.

מתי פטורים ממעשר בהמה

ג'ו: לוקח ומקבל במתנה פטורים ממעשר בהמה, דכתיב "בכור בניך תתן לי כן תעשה לשורך לצאנך" מה פדיון הבן אינו שייך בלוקח ומקבל מתנה, הוא הדין במעשר בהמה. ואף שהפסוק מדבר בכור, אם אינו ענין לבכור שלא שייך בו "תעשה" שהרי הוא קדוש מרחם, תנהו ענין למעשר בהמה. ואין לומר תנהו ענין לחטאת ואשם, דבעינן דומיא ד"בנך" שאינו בא על חטא. ואין לומר תנהו ענין לעולה ושלמים, דבעינן דומיא דבנך שאינו בא בנדר ונדבה. ואין לומר תנהו ענין לעולת ראייה, דבעינן דומיא דבנך שאין קבוע לו זמן. אמנם אם קנה עוברים חייב במעשר בהמה, דכתיב "כן תעשה" בשעת עשיה מיעט הכתוב. והא דתנן שאם קנה בהמה מחוסרת זמן לפני ז' ימים ללידתה פטורה

ממעשר בהמה אע"פ שנקנתה כשאינה ראויה להקרבה, זו אינה משנה, ואת"ל משנה זה לשיטת ר"ש דס"ל שמחוסר זמן נכנס לדיר להתעשר וקרב לאחר זמנו, כמו שבכור קדוש לפני זמנו וקרב לאחר זמנו.

מעשר בהמה באתנן - הנותן בהמה לזונה באתנן, אם הזונה הא ישראלית לא חשיב אתנן ואם היא נכרית חשיב אתנן, דילפינן תועבה תועבה מעריות דאיירי במי שאין תופס בה קידושין, (ולענין מלקות משום "לא יחלל זרעו" אינו לוקה בנכרית אלא בישראלית, דבנכרית לאו זרעיה הוא). ולענין מעשר בהמה אם נתן לה וחזר ולקחו ממנה פטור משום לקוח, ואם נתן לה וחזר ולקחו כשהיה עובר, הוא נכנס לדיר להתעשר.

ג'ז: חיוב שותפין במעשר בהמה ובקלבון - שותפין פטורים ממעשר בהמה, דכתיב גבי בכור "יהיה לך" למעט שותפות, ואם אינו ענין לבכור דכתיב ביה "ובכורות בקרכם וצאנכם" תנהו ענין למעשר בהמה. אמנם אם קנו בהמות בתפוסת הבית חייבים במעשר בהמה, דכתיב "יהיה". ואם חלקו בבהמות וחזרו ונשתתפו פטורים, ולדין זה אין ג'נ"מ אם חלקו בכספים. ולענין קלבון שכשונתים שניים יחד סלע שלם למחצית השקל נותנים ב' מעות להכרע, שותפים חייבים בשתי קלבנות, ואם קנו מתפוסת הבית פטורים, ואם חלקו בכספים וחזרו ונשתתפו חייבים, ואם חלקו בבהמות ולא בכספים פטורים, ולא אמרינן שגילו דעתם שהם עומדים לחלוק.

אם יש ברירה בחלוקת יורשים - שיטת רב ענן שרק אם חלקו גדיים כנגד יורשים או איפכא פטורים ממעשר בהמה, אבל בחלקו גדיים כנגד גדיים וכדו' חייבים, מפני שנתברר שזה החלק שהיה מגיע לו משעה ראשונה. ולרב נחמן אף בזה הוי כחלוקה חדשה ופטורים. ולרבי אלעזר רק אם כל אחד קיבל מספר בהמות אחר חייבים, אבל אם שניהם קיבלו אותו מספר בהמות חייבים, דאמרינן שזה היה מגיע לו משעה ראשונה דיש ברירה. ולריו"ח אף בזה הוי כחלוקה חדשה ופטורים, כדאמר ריו"ח שהאחים שחלקו דינם כלקוחות ומחזירים זה לזה ביובל. (וקמ"ל ריו"ח שמחזירים ביובל אפי' ירושה, ולא אמרינן שדווקא מעשר בהמה פטור משום דבעינן ברור לך דומיא ד"בנך". וכן קמ"ל דחייב במעשר בהמה, ולא אמרינן שרק חזרת יובל מחזירים לחומרא משום ספיקא, או משום שחוזרת למקומה הראשון שהיתה לשניהם יחד).

ג'ז: והיכא שאחד נטל י' טלאים ואחד נטל ט' וכלב, לרב נחמן וריו"ח כל הטלאים שכנגד הכלב אסורים מפני שאין יודעים מיהו חילופו של כלב, ואלו שעם הכלב מותרים. ולרב ענן ורבי אלעזר בוררים אחד כנגד הכלב והשאר מותרים, אמנם אם הטלאים שכנגד הכלב שוים יותר מהטלאים שעם הכלב, והכלב שוה יותר מכל אחד מהטלאים, כולם אסורים מפני שמעורב בכלם מהכלב.

אלו בהמות פטורים ממעשר בהמה - הכל נכנסים לדיר להתעשר, לאתווי רובע ונרבע ומקצה ונעבד ואתנן ומחיר (וטומטום ואנדורגיניוס לת"ק חייבים ולר"ש פטורים). אמנם יש כאלו שפטורים ממעשר בהמה, דהנה כתיב לגבי בהמה הראויה לקדשים "שור או כשב (פרט לכלאים) או עז (פרט לנדמה שאמו רחל והוא דומה לעז) כי יולד (פרט ליוצא דופן) והיה שבעת ימים (פרט למחוסר זמן) תחת אמו (פרט ליתום)", וילפינן מעשר בהמה תחת תחת מקדשים לפטור בכל אלו.

ולת"ק דברייתא יוצא דופן חייב במעשר בהמה, דס"ל כר"ש שהוא ולד מעליא. וכן ס"ל שמחוסר זמן חייב במעשר בהמה. וביתום ס"ל שאפי' אם שחט את האם והעור קיים אין זה יתום, דיכולים להלביש את העור ע"ג הולד להחיותו.

ואף שגם רובע ונרבע וכו' אינם ראויים לקדשים, אין לומדים מקדשים למעטם, דכל דבר שאין מום פוסל בו אין דבר ערוה ועבודה זרה פוסל

בו, דכתיב "כי משחתם בהם מום בם" הוקשה השחתה למום (והשחתה זה ערוה כדכתיב "כי השחית כל בשאר, והשחתה זה גם ע"ז דכתיב "פן תשחיתון ועשיתם לכם פסל"), ומום אינו פוסל במעשר בהמה דכתיב "לא יבקר בין טוב לרע", (ומחיר הוקש לאתנן. וטומטום ואנדרוגינוס לת"ק חייבים מספק, ולר"ש הם בריה בפני עצמה ונמעטו מקדשים וממילא ה"ה דפטורים ממעשר בהמה).

נ"ז: העיד רבי ישמעאל בן סתריאל מערכת לבניה שבמקומו היו מפשיטים עור המתה כדי להחיות או הולד, ויש שם חזירים שיש להם ס' ריבוא קליפים בבית ההמסס, ופעם אחת נפל ארז ועברו על חודו ברוחבו ט"ז קרונות, ופעם אחת נפלה ביצת בר יוכני (והיתה מזורת, דביצה רגילה מניח בקן) וטיבעה ס' כרכים ושיברה ג' מאות ארזים.

זמני הפרשת מעשר בהמה

בג' זמנים צריך להפריש בהם מעשר בהמה. ונ"מ שעד זמן זה מותר למכור ולשחוט, ומזמן זה לא ישחוט, ואם שחט פטור. וקבעו ג' זמנים, מפני שיש ג' זמנים שהבהמות יולדות, ובג' זמנים אלו תיקנו שצריך לעשר כדי שיהיו בהמות מצויות לעולי רגלים. ואין לחוש שימכרום או ישחטום לפני הגורן, דנח לאדם לעשות מצוה בממונו ורק אח"כ למכורם או לאוכלם.

לר"ע זמנם בפרוס הפסח בפרוס עצרת בפרוס החג, ואין פרוס פחות מט"ו יום, כדאיתא בברייתא ששואלים ודורשים בהלכות פסח קודם לפסח ל' יום. ולא אמר ר"ע כ"ט אדר, משום דס"ל שאדר הסמוך לניסן לפעמים מלא ולפעמים חסר, וא"כ לפעמים זה יוצא בל' אדר.

נ"ח. לבן עזאי זמנם בכ"ט אדר (דס"ל שאדר הסמוך לניסן לעולם חסר), א' סיון (דכיון שלא נולדו הרבה בהמות אם נקדים יש לחוש שייגמרו הבהמות) וכ"ט אב (והאלולים מתעשרים בפני עצמם וכדלהלן, ולא בל' אב מפני שלפעמים אב חסר).

לרבי אלעזר ור"ש זמנם בא' ניסן (דס"ל ששואלים בהלכות הפסח ב' שבתות לפני הפסח), א' סיון, וכ"ט אלול, (ולא בא' תשרי מפני שא"א לעשר ביו"ט משום שהוא צובע בסיקרא, ועוד משום דס"ל שא' בתשרי הוא ר"ה למעשר בהמה), ולדבריהם כל הנולדים מא' תשרי עד כ"ט אלול מתעשרים יחד, אבל אם נולדו ה' בשנה זו וה' בשנה הבאה אינם מצטרפים, (אבל מגורן לגורן מצטרפים), ור"מ חולק וסובר שא' באלול זה ר"ה למעשר בהמה.

ובן עזאי מספקא ליה אם אלול שייך לשנה זו או לשנה הבאה, ואף שכן עזאי אמר שכל חכמי ישראל דומים בעיניו כקליפת השום חוץ מר"ע, מ"מ כאן לא היה יכול להכריע, משום שאמרו זאת מפי חגי זכריה ומלאכי, ולכן אמר שצריך לעשר בהמות שנוולדו באלול בפני עצמם. ואם נולדו לו חמשה אב וחמשה באלול וחמשה בתשרי, כונסם לדיר להתעשר, והשאר פטורים ממ"נ, ואין לצרפם לגורן אחר, ד"עשירי" ודאי אמר רחמנא ולא עשירי ספק.

סדר הפרשת מעשר בהמה

נ"ח: כיצד מעשרן - כונס את כל הבהמות לדיר, ועושה פתח קטן שא"א לצאת בו שניים יחד, ומביא את אמותיהם והם גועות בחוץ והטלאים יוצאים לקראת אימן, (ואינו מוציאם בעצמו, דכתיב "עבור"). ואינו מביא ירק, גזירה שמא יהיה ביניהם לקוח או יתום), ומונה אחד שנים וכו' בשבט, (דכתיב "תחת השבט"), ואת העשירי צובע בסיקרא ואומר הרי זה מעשר.

מה מעכב בסדר ההפרשה - המנין בשבט והסיקרא אינם מעכבים בדיעבד, וכן אם מנאם רבוצים או עומדים אינו מעכב, דכתיב "העשירי

קודש" מכל מקום. ואם לא קרא שמו עשירי אינו מעכב, דכתיב "יהיה קודש". ואם נטל עשרה יחד ומתוכם נטל אחד, לת"ק זה מעכב דכתיב "העשירי" ואין זה עשירי, ולרבי יוסי ברבי יהודה אינו מעכב, דס"ל כאבא אלעזר בר גומל דהא דכתיב "ונחשב לכם תרומתכם" איירי בשתי תרומות, תרומה גדולה ותרומת מעשר, וכשם שתרומה גדולה ניטלת באומד ובמחשבה כך תרומת מעשר ניטלת באומד ובמחשבה, וסובר ריב"ז שמעשר נקרא תרומה דכתיב "מעשר בני ישראל אשר ירימו תרומה", והוקש מעשר בהמה למעשר דגן, שגם מעשר בהמה ניטלת באומד ובמחשבה כמעשר דגן.

דיני מעשר בהמה

נתערבה בהמה שכבר נמנתה כולם פטורים, ואם נתערבה בהמה שהיא עצמה מעשר, כולם ירעו עד שיפול בהם מום, ויאכלו במומם לבעלים.

טריפה פטורה ממעשר, דכתיב "יעבור" פרט לטריפה שאינה עוברת.

נ"ט. עשירי מאיליו הוא קדוש. דתניא קרא לתשיעי עשירי והעשירי נשתייר בדיר, התשיעי נאכל במומו (ויש חולקים) והעשירי מעשר. עוד איתא בברייתא שאם מת העשירי בדיר, התשיעי נאכל במומו וכולם פטורים.

נ"ט: קרא לתשיעי עשירי, לר"ש אינו קדוש א"כ לא קרא לעשירי עשירי, דאם האחד עשר שדינו שאם קראו עשירי הרי הוא קדוש ליקרב, מ"מ אם קרא לעשירי עשירי אינו קדוש, כ"ש שהיוצא תשיעי שלעולם אינו קדוש ליקרב שאינו קדוש אם קרא לעשירי עשירי. ולרבנן חלה קדושה על התשיעי אף אם קרא לעשירי עשירי, דדווקא אחד עשר שהוא קדוש ליקרב אינו קדוש אם קרא לעשירי עשירי, משא"כ תשיעי שאינו קדוש ליקרב הרי הוא קדוש אע"ג שקרא לעשירי עשירי. ועוד י"ל שדווקא האחד עשר אינו קדוש אם נתברר העשירי, כיון שכבר נתברר, אבל התשיעי כיון שעדיין לא נתברר העשירי הרי הוא קדוש אע"ג שאח"כ נתברר העשירי.

מנין הראוי פוטר והיינו שאם כשיצאו היה ראוי לצאת עשירי ולבסוף לא יצא, כגון שמת אחד מאלו שעדיין לא נימנו, אלו שנימנו פטורים, דכתיב "כל אשר יעבור" ולא שכבר עבר, ובהכרח איירי שנפטר במנים הראוי, דאם עישר עליהם א"צ דרשה לפוטרים. ואם מת אחד המנויים, ממשיך למנות כדרכו.

דיר שיש לו ב' פתחים ויצאו חלק בפתח אחד וחלק בפתח השני, ונשארו עוד שלא יצאו - אם בסך הכל יצאו עשרה בפתח אחד נוטל העשירי למעשר, ואלו שיצאו בפתח השני, אם כשיצאו היה ראוי לצאת בפתח שלהם עשרה, נפטרו במנין הראוי (דאף מנין הראוי גם לפתח אחר פוטר), ואם כשיצאו לא היה ראוי לצאת בפתח שלהן עשרה, יצטרפו לגורן אחר.

מי שיש לו ט"ו טלאים צריך להכניס את כולם לדיר (ולא רק עשרה), ויוציא עשרה ונטל אחד מהם למעשר, והשאר מצטרפים לגורן אחר.

ס. מי שיש לו י"ט טלאים והוציאם זוג זוג, אחד מהזוג החמישי קדוש, והשאר מצטרפים לגורן אחר.

דיני טעות במנין הבהמות למעשר

יצאו שנים יחד מונה אותם שנים, ואם מנאם אחד הרי התשיעי והעשירי מקולקלים.

מנאם זוגות זוגות או מאות מאות - לריו"ח העשירי למניינו הוא קדוש. שיטת רב מארי שכוונת ריו"ח שהקבוצה שקראה עשירי היא

מסכת ערכין:

הכל מעריכין:

הכל לאתויי מאי

ב. מי מעריך - ערכין היינו האומר ערך פלוני עלי, ונותן לפי הערך הכתוב בפרשת ערכין לפי השנים של הנערך. הכל מעריכין כהנים לויים וישראלים נשים ועבדים טומטום ואנדרוגינוס, ואף מופלא הסמוך לאיש. חרש שוטה וקטן אין מעריכין מפני שאין בהם דעת. עכו"ם (ה): לר"מ אינו מעריך ולר"י מעריך. הגוסס והיוצא ליהרג (ו): מעריכים.

מי נערך - הכל נערך כהנים לויים וישראלים נשים ועבדים, וחרש שוטה וקטן, ואף מנוול ומוכה שחין (דאף דאינו בדמים ישנו בערכין). טומטום ואנדרוגינוס אין נערכים מפני שאינו נערך אלא זכר ודאי ונקיבה ודאית. קטן פחות מבן חודש אינו נערך. עכו"ם (ה): לר"מ נערך ולר"י אינו נערך. הגוסס והיוצא ליהרג (ו): אינו נערך, ולרבי חנינא בן עקביא נערך מפני שדמיו קצובים.

מי נודר - הכל נודרים דמי פלוני עלי כהנים לויים וישראלים נשים ועבדים טומטום ואנדרוגינוס ועכו"ם. אבל לא חרש שוטה וקטן מפני שאין בהם דעת. הגוסס והיוצא ליהרג נודרים.

מי נידר - הכל נידרים כהנים לויים וישראלים נשים ועבדים וטומטום ואנדרוגינוס וחרש שוטה וקטן ופחות מבן חודש ועכו"ם. הגוסס והיוצא ליהרג (ו): אינו נידר.

סמיכה - הכל סומכין ואפי' יורש דילפינן מתמורה (סוף הקדש מתחילת הקדש), ולר"י יורש אינו סומך דכתיב "קרבנו". ורבנן לומדים מ"קרבנו למעט קרבן עכו"ם וקרבן חבירו. בעלי חוברין ה' שהביאו קרבן בשותפות.

תמורה - הכל ממירין. יורש לרבנן ממיר דכתיב "המר ימיר", ולר"י אינו ממיר דילפינן מסמיכה (תחילת הקדש מסוף הקדש).

ב. סוכה, לולב, ציצית, תפילין, ושופר - גדול חייב בהם, קטן שאינו צריך לאמו חייב בסוכה, וקטן היודע לנענע חייב בלולב, קטן היודע להתעטף חייב בציצית, קטן היודע לשמור תפילין אביו לוקח לו תפילין, קטן שהגיע לחינוך חייב בשופר, דתנן אין מעכבין את התינוקות מלתקוע.

ראיה - הכל חייבים בראיה, ואפי' מי שחציו עבד וחציו בן חורין, ולרבינא חציו עבד וחציו בן חורין פטור מראיה, (ולל"ב דברי רבינא הם למשנה ראשונה, אבל למשנה אחרונה שכופים את רבו ועושה אותו בן חורין וכותב שטר על חצי דמיו, חייב בראיה). ו"הכל" בא לרבות מי שהיה חיגר ביו"ט ראשון ונתרפא, והיינו למ"ד שימי הרגל הם תשלומין זה לזה שני לראשון ושלישי לשני וכו', דלדבריו כל יום חשוב בפני עצמו, ואם נעשה ראוי בשני חייב, ולמ"ד שכל ימי הרגל הם תשלומין לראשון, "הכל" בא לרבות סומא באחת מעיניו, ודלא כהסובר שסומא באחת מעיניו פטור (ודריש יקצה יקצה כדרך שבא לראות כך בא ליראות).

ג. מגילה - הכל חייבים במגילה ואף נשים, שאף הן היו באותו הנס.

זימון - הכל חייבים בזימון, ונשים מזמנות לעצמן, ועבדים מזמנים לעצמם. הכל מצטרפים לזימון לאתויי קטן היודע למי מברכים.

קדושה, ולדבריו ניהא למה אם מנה זוג לאחד, התשיעי והעשירי מקולקלים. ושיטת רב כהנא שכוונת ריו"ח שהעשירי שיצא מהפתח קדוש, ולדבריו צ"ל שכל זה דווקא היכא שהתכוון להוציאם זוגות, אבל ביצאו זוג מעצמם לא.

מנאם למפרע היוצא עשירי הוא קדוש, ודין זה הוא גם לרב מארי דס"ל שהולכים לפי המנין של המונה, שאני הכא שבפרסית עשירי נקרא חד.

ס: קרא לתשיעי עשירי ולעשירי תשיעי ולאחד עשר עשירי,

התשיעי נאכל במומו לבעלים, והעשירי מעשר, והאחד עשר קרב שלמים, דכתיב "וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבור תחת השבט העשירי יהיה קודש". אמנם השמיני והשנים עשר אינם קדושים, דכמו שהוא עצמו אינו קדוש אלא בסמוך לו שאין לך סמוך לו יותר ממנו, כך בטעות אין מתקדש אלא הסמוך. שיטת ר"מ שהאחד עשר עושה תמורה, ושאל ר"י וכי תמורה עושה תמורה, וענו בשם ר"מ שאם האחד עשר קרב בהכרח אין דינו כתמורה, ור"ע עצמו סובר (ס"א). שהי"א הוא שלמים, כדדריש בסיפרא מ"ואם מן הבקר" לרבות אחד עשר לשלמים (וסתם סיפרא ר"י). אבל תשיעי אינו שלמים שהרי הקדש מקדש (לאחריו ולא לפניו), וס"ל שתמורה עצמה קריבה, ורק תמורת האחד עשר אינה קריבה דאין תמורה עושה תמורה. שיטת רבי אלעזר בן רבי שמעון שאין האחד עשר קדוש אא"כ שתק בתשיעי וקרא לעשירי תשיעי ולאחד עשר עשירי, דס"ל שמה שאם קרא עשירי בטעות הוי מעשר זה מדין תמורה, וסבר כאביו ר"ש שא"א להמיר ב' פעמים.

אחד עשר שקראו עשירי אינו מקודש אא"כ לא קרא לעשירי עשירי.

דין יצאו שניים יחד, ומתי הי"א קדוש היכא שקראו עשירי - יצאו שניים בתשיעי אם קרא לשניהם תשיעי, הרי העשירי האמיתי קדוש מעצמו, והתשיעי חולין, ועשירי וחולין מעורבין זה בזה. אבל אם קרא לשניהם עשירי, גם התשיעי יש עליו קדושה. וכן הדין ביצאו שניים בעשירי וקראן עשירי שגם האחד עשר יש עליו קדושה (לרבנן שניהם ירעו, דס"ל אין מביאים קדשים לבית הפסול, לר"ש יקרבו, דס"ל שמביאים קדשים לבית הפסול, והא דתני בברייתא ששניהם ימותו, היינו במעשר בזמן הזה ומשום תקלה, וקמ"ל שאפי' שניים דנפיש פסידא אינו ממתין שימותו כדי לאוכלם במומם), וקמ"ל שאם קרא לשניהם עשירי שניהם קדושים, אע"פ שלא נעקר שם עשירי מהעשירי האמיתי. והא דתנן שאם לא נעקר שם עשירי מהעשירי אין האחד עשר קדוש, איירי בזה אחר זה. ואם יצא עשירי ולא אמר כלום, אין האחד עשר קדוש. ואם יצאו שניים בעשירי ולא קדם אחד את חבירו, הגמ' מסתפקת אם שניהם קדושים כיון שיצאו יחד, ועשירי וי"א מעורבים זה בזה, או שכיון שלא נעקר שם עשירי אין האחד עשר קדוש, ורק היכא שאחד קדם והוציא ראשו וקראו אחד עשר והחזיר ראשו ויצא עם עוד אחד, שבזה כיון שעקר שם עשירי, עשירי ואחד עשר מעורבים זה בזה.

שיטת רבי שאם קרא לעשירי אחד עשר ולאחד עשר עשירי אין האחד עשר קדוש, דקריאה לעשירי אחד עשר אינה עקירה. ורבא מעמיד את דברי רבי כשיש לו עוד הרבה בהמות, ומשום שבזה אנו מפרשים שכוונתו שבבהמה זו נשלם המעשר הראשון, אבל כשאין עוד בהמות חשיב עקירה.

ס"א. האומר לשלוחו צא ועשר עלי וטעה וקרא לי"א עשירי אינו קדוש, ואם קרא לתשיעי עשירי לרב פפי הרי הוא קדוש מפני שאוכלו במומו ואינו מפסיד, ולרב פפא אינו קדוש, דאמר ליה לתקוני שדרתיך ולא לעוותי, ואף שהשולח שליח לתרום שהדין הוא שצריך לתרום אחד מחמישים, ומ"מ אם פחת או הוסיף עשרה תרומתו תרומה, שאני התם שיש שתורמים אחד מארבעים או משישים.

זיבה - הכל מיטמאין בזיבה, ואפי' תינוק בן יומו, ר"י יליף דין זה מ"איש איש", ורבי ישמאעל בנו של ריו"ח בן ברוקה יליף מ"לזכר ולנקיבה" בן גדולים בין קטנים.

טמא מת- הכל מיטמאין בטמא מת, ואפי' קטן, דכתיב "ועל הנפשות אשר היו שם" ואמנם אינו ענוש כרת דכתיב "איש".

נגעים - הכל מיטמאין בנגעים, ואפי' קטן, דכתיב אדם. אשה מיטמאה בצרעת דכתיב "הצרוע", אמנם אינה פורעת ופורמת דכתיב "איש". הכל כשרים לראות את הנגעים, ואפי' כהן שאינו בקי בהן ובשמותיהן, ובלבד שאם מסברי ליה סבר.

קידוש אפר פרה - הכל כשרים לקדש חוץ מחש"ו, ור"י מכשיר בקטן ופוסל באשה ואנדרוגינוס.

הזאה - הכל כשרים להזות, וערל שהזה הזאתו כשרה.

שחיטה - הכל שוחטין, ואפי' כותי וישראל מומר.

ג' עליה לארץ ישראל ולירושלים - הכל מעלין מחו"ל לארץ ישראל, ומא"י לירושלים, שכופה אדם את בני ביתו לעלות עמו, ואפי' מנוה יפה לנוה רעה, ואפי' עבדים שאם יש לו עבד כנעני מהול ורוצה העבד שלא ימכרוהו אלא בא"י כופים את רבו להעלותו. ואין הכל מוציאין מא"י, ואפי' עבד שברח מחו"ל לארץ. ואין מוציאין מירושלים ואפי' מנוה הרעה לנוה יפה.

כהנים לויים וישראלים, מה בא לחדש

סוכה - הכל חייבים בסוכה, ואפי' כהנים דבני עבודה נינהו, ובעיני תשבו כעין תדורו, איש ואשתו, מ"מ אינם פטורים אלא רק בזמן העבודה, כהולכי דרכים שפטורים מן הסוכה ביום וחייבים בלילה.

ציצית - הכל חייבים בציצית, ואפי' כהנים שהותר להם כלאים בזמן העבודה, וכתיב "לא תלבש שעטנז גדילים תעשה לך", מ"מ כיון ששלא בשעת עבודה מוזהרים בשעטנז, הרי הם בכלל המצוה.

תפילין - הכל חייבים בתפילין, ואפי' כהנים שבזמן העבודה אינם בכלל מצות תפילין של יד, דכתיב "ילבש על בשרו" שלא יהא דבר חוצץ בינו ובשרו, מ"מ לא אמרינן שאינם מצווים בתפילין של יד, דתפילין של יד ושל ראש אין מעכבים זה את זה. (וגם במצנת צריך שלא דבר חוצץ בינה לראש, אך שערו היה נראה בין הציץ למצנת ושם היה מניח תפילין).

שופר - הכל חייבים בתקיעת שופר, ואפי' כהנים שאינם שייכים במצות יובל, דכהנים ולויים מוכרים לעולם וגואלים לעולם, וא"כ אינם ג"כ בתקיעה דראש השנה, מ"מ כיון שהם שייכים ביובל לענין השמטת כספים ושילוח עבדים, הם שייכים גם בשופר דראש השנה.

ד' מגילה - הכל חייבים במגילה, וכהנים בעבודתם ולויים בדוכנם וישראל במעמדם מבטלים עבודתם ובאים לשמוע מקרא מגילה.

זימון - הכל חייבים בזימון, ואפי' כהנים שאכלו קדשים חייבים בזימון, אע"פ שאכילת קדשים היא כפרה, דכתיב "ואכלת ושבעת", וזה שייך גם בקדשים. וכן הכל מצטרפים לזימון, ואפי' אם אכלו הכהנים תרומה או קדשים מצטרפים עם ישראלים לזימון, שאע"פ שהזר לא יכול לאכול עם הכהן במאכלו, הכהן הרי יכול לאכול עם הזר במאכלו.

ערכין - הכל מעריכין, ואפי' כהנים. לרבה החידוש בזה הוא לבן בוכרי דס"ל שכהנים אין שייכים במחצית השקל, ומ"מ שייכים בערכין, אע"ג דכתיב "וכל ערכך יהיה בשקל הקודש". אביי דוחה שדורשים משם שאין ערך פחות מסלע, אלא החידוש משום שאינם שייכים בפדיון הבן, וכתיב "ופדוין מן חודש תפדה בערכך". ורבה דוחה דא"כ באיל

האשם דכתיב ג"כ "בערכך" לא יהיו שייכים טומטום ואנדרוגינוס שאינם שייכים בערכין, אלא החידוש הוא משום דכתיב "הועמידו לפני הכהן" והו"א שנדרש ולא כהן לפני כהן, קמ"ל. והכל נערכין, ואפי' מנוול ומוכה שחין וכדלהלן.

לבן בוכרי כל כהן ששוקל אינו חוטא, ולא הוי חולין בעזרה משום שהכהן מוסר זאת לציבור. ולריו"ח בן זכאי כהן שאינו שוקל חוטא, והכהנים דורשים לעצמם מהפסוק "וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תיאכל" שאם יביאו מחצית השקל איך יאכלו את העומר ושתי הלחם" ולדין לא שייך דין זה אלא שמנחת כהן לחודיה, אבל בשל ציבור הולכים אחר הרוב).

כמה דרשות לדיני ערכין

ד' ערך סתום - "בערכך" להביא ערך סתום, שאם אמר ערך סתום עלי נותן ג' סלעים כפחות שבערכין. ולא נותן חמישים משום דתפשת מרובה לא תפשת, ולא שקל משום שרק מי שאין ידו משגת נותן שקל, וקמ"ל קרא שאינו נדון בהשג יד שאפי' אין ידו משגת צריך לתת ג' סלעים. והטעם משום דהוי כמפרש. וי"א שנדון בהשג יד, ואינו חשוב כמפרש.

ערך אברים - אברים אין להם ערכין, דכתיב "בערכך", אמנם אבר שהנשמה תלויה בו יש לו ערך דכתיב "נפשות".

מת או גוסס אין להם ערכין, דכתיב "הועמיד והעריך" כל שישנו בהעמדה ישנו בהערכה.

אחד שהעריך מאה יש לו ערכין, דכתיב "נפשות".

אשה שהעריכה בין איש בין אשה יש לה ערכין, דכתיב "נפשות".

מנוול ומוכה שחין שהעריכוהו יש לו ערכין, דכתיב "נפשות". ואפשר לדרוש ג' דברים אבר שהנשמה תלויה בו אחד שהעריך מאה ואשה שהעריכה מתיבה זו, כיון דשקולין הם, ומ"נפשות" לומדים מנוול ומכה שחין.

טומטום ואנדרוגינוס אף שאינם בערכין ישנם בדמים אע"פ שאינם בערכין, דלא גרע מהאומר דמי דיקלא עלי. ושייך בהם דין נדון בכבודו" שאם אמר דמי ראשו עלי וכד' נותן דמי כולו, דכתיב "והיה ערכך".

אביי שואל דמי שאינו בערכין אינו נדון בכבודו, כדמצינו שהאומר ראש חמור זה הקדש משמנים ביניהם כמה שוה ויחלקו דמיו, ובאומר ראש פרה זו הקדש אין להקדש אלא ראשה, כיון שהראש נמכר בפני עצמו בבית טבחה, ואין אומרים שנדון בכבודו.

ורבה דוחה שהרי דין זה נאמר גם בעבד אע"פ שהוא שייך בערכין, ובהכרח שיש חילוק בין קדשי מזבח שאין נדון בכבודו לקדשי בדק הבית.

ה' והני מיילי בקדושת דמים למזבח, אבל בקדושת הגוף מתפשט ההקדש לכולה, דלא נחלקו ר"מ ור"י ואמרו שתימכר לצרכי עולה חוץ מדמי אותו אבר, אלא באבר שאין הנשמה תלויה בו, אבל באבר שהנשמה תלויה בו מודו לרבי יוסי ור"ש שכולה עולה, ואף שבמקדיש איל לדמיו קדוש בקדושת הגוף, היכא שהקדיש חד אבר והוא בעל מום אינו קדוש בקדושת הגוף, ואם אינו בעל מום הוי ספק.

האומר ערכי עלי לגבי מזבח, רבא מסתפק אם נדון בהשג יד כערכין או שאינו נדון כמזבח, תיקו.

המקדיש שדה אחוזה לגבי מזבח, רב אשי מסתפק אם נפדה לפי בית זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף, כשאר שדה אחוזה, או שנפדה בשויו כשאר קדשי מזבח, תיקו.

נדרים וערכין בפחות מן חודש - הנודר דמיו עלי חייב, והמעריכו לר"מ נותן דמיו כמה שהוא נמכר בשוק, ולחכמים לא אמר כלום, ומחלוקתם היא אם אדם מוציא דבריו לבטלה או לא, ונ"מ ג"כ באומר

ערך כלי זה עלי, וכן נ"מ במקדיש בהמות חבריו (ואמרו עלי) שלר"מ הגוסס והיוצא ליהרג נודרים ומעריכים ומקדישים. ונתן להקדש דמיה ולחכמים פטור.

עכו"ם בערכין וכדו'

ה: נדרים וערכין בעכו"ם - עובד כוכבים נודר ונידר לכו"ע, ולענין ערכין לר"מ נערך אבל לא מעריך, ולר"י מעריך אבל לא נערך. הדנה בפסוק כתיב "בני ישראל" ומאידיך כתיב "איש", לר"מ עדיף לרבות שנערך, שהרי ריבה הכתוב בנערכין יותר מבמעריכין, שהרי חש"ו נערך אבל לא מעריך, ולר"י עדיף לרבות שמעריך שהרי טומטום ואנדורגיניוס מעריכין אבל לא נערכין. ורבא אמר שטעמיה דר"י מסתבר שאין לדמות לחש"ו שאינם בני דעה, אלא לטומטום ואנדורגיניוס, ומאידיך הפסוק "לא לכם ולנו לבנות בית לאלוקינו" משמע כר"מ, ואמרו רב חסדא בשם אבימי שלר"י לומדים מפסוק זה שערך עכו"ם נגזו, והגמ' שואלת דא"כ לא ימעלו בו כדין חטאות המתות שאין מועלין בהם לפי שהמעות הולכות לים המלח.

ז: ועל כן מבאר רבא שלא קיבלו מהעכו"ם נדרים לפי שכוונתם היתה לרפות ידיהם של ישראל, וכן מצינו שיש סתירה בברייתות אם מקבלים מעכו"ם נדבה לבדק הבית או לא, וביאר ריו"ח שתחילה לא היו מקבלים מהם אפי' מים ומלח, ולבסוף רק דבר המסוים (ככליא עורב שמחפים בהם את הגג של ההיכל כדי לגרש את העורבים) אין מקבלים מהם, ואמנם מהמלכות אף בתחילה היו מקבלים, דאין המלכות חוזרת בה אפי' אמרה שתעקור הר.

עכו"ם שהפריש תרומה בודקים אם הפרישה בדעת ישראל שתלך למקום שתרומות ישראל הולכת תינתן לכהן, ואם לאו טעונה גניזה.

עכו"ם שהתנדב קורה בודקין אותו, אם אמר בדעת ישראל הפרשתיה מותר להשתמש בה לבית הכנסת, ואם שם כתוב עליה יחתוך אותו ומותר להשתמש במה שנשאר, דשם שלא במקומו לאו קדוש. ואם לא אמר בדעת ישראל הפרשתיה טעונה גניזה, אע"פ שאין שם כתוב עליה.

צדקה

שינוי המעות - האומר סלע זו לצדקה מותר לשנותה לצרכיו ולאחר זמן ישלם, בין לעצמו בין להלוותה לאחר. לרבי זעירא דין זה הוא דווקא במוסיף ואומר עלי דכיון שקיבל עליה אחריות כדדייה דמי, אבל באומר זו לא, ולרבא בכל גוונא מותר להשתמש בה. וכל ההתר הוא לפני שהגיעה ליד גבאי, אבל אח"כ אסור לשנותה, מלבד רבי ינאי שניחא לעניים שישתהה כי בינתיים היה מביא מהציבור עוד.

צדקה הרי היא בבל תאחר.

ז: ישראל שהתנדב מנורה או נר לבית הכנסת אסור לשנותה לדבר הרשות, אבל לדבר מצוה מותר לשנותה, ובנכרי שהתנדב אסור לשנותה אפי' לדבר מצוה, עד שישתקע שם בעליה, כדי שלא יקפיד. ויש מחלוקת אם בסוחר יש לחוש שיראה ויקפיד או לא.

הגוסס והיוצא ליהרג

נדרים וערכין - הגוסס לא נידר דלאו בר דמים הוא, ולא נערך דאינו בר העמדה והערכה.

היוצא ליהרג ונגמר דינו לא נידר משום שאינו בר דמים, לענין הערכה לת"ק אינו נערך דכתיב "כל חרם לא יפדה", ולרבי חנינא בן עקביא נערך מפני שדמיו קצובים (וכל חרם לא יפדה היינו שאינו יכול לתת ממון ולהפטר, אף במיתות קלות שניתנה שגגתן לכפרה, משא"כ מיתה בידי שמים שיכול לתת ממון ולהתכפר).

הגוסס והיוצא ליהרג נודרים ומעריכים ומקדישים.

ואם הזיקו לת"ק פטורים ולרבי יוסי חייבים. לרב יוסף נחלקו אם מלוה על פה כגון זה שהזיק ולא עמד בדין עד שמת גובה מן היורשים או לא. ולרבה לכו"ע מלוה על פה גובה מן היורשים, ונחלקו אם מלוה הכתובה בתורה כתשלומי נזק ככתובה בשטר דמיא או לא.

ז: והא דאיתא בברייתא שהחופר בור ברה"ר ונפל עליו שור והרגו פטור, ואם מת השור חייבים היורשים לשלם את דמי השור לבעליו, צ"ל דאיירי שישבו הדיינים בפתח הבור וכבר נתחייב בחייו לשלם.

ובברייתא אחרת מבואר שהיוצא ליהרג שחבלו בו פטורים מלשלם, ואם הוא חבל באחרים לת"ק חייב, ולרשב"א פטור מפני שלא ניתן לחזרת עמידת ב"ד, ועל זה נחלקו רב יוסף ורבה במה נחלקו כנ"ל.

קרבנות - היוצא ליהרג מזים עליו מדם חטאתו ומדם אשמו, ודווקא כשהיה זבחו זבוח, אבל אם אין זבחו זבוח או שחטא באותה שעה שיצא ליהרג אין נזקקים לו, מפני שאין מענים את דינו.

אם ממתנינים לה עד שתלד - אשה שיצאה ליהרג אין ממתנינים לה עד שתלד, דכתיב "ומתו גַם שניהם" (ומעיקר הפסוק לומדים שיהיו שניהם הנואף והנואפת שווים בני עונשים), ומכין אותה כנגד בית הריון כדי שימות הולד תחילה ולא תבוא לידי ניוול, וקמ"ל דלא אמרינן שהולד הוא ממונא דבעל, ואם כבר ישבה על המשבר ממתנינים לה עד שתלד, דכיון שעקר גופא אחרינא הוא.

וממה שצריך להמית את הולד תחילה מבואר שבסתמא האם מתה תחילה, והיינו בנהרגה, (ואף שמצינו שהמשיך לפרכס אח"כ הוי כפרכוס זנב הלטהא), אבל כשהאם מתה הולד מת תחילה כיון דזוטר חיותיה, ולכן עובר שמתה אמו אינו יורש את אמו להנחיל לאחים מן האב (משא"כ אם היה בן יום אחד ומת).

ז: **חילול שבת בספק פיקוח נפש של עובר** - האשה שישבה על המשבר ומתה מותר להביא סכין דרך רה"ר בשבת ולחתוך את הבשר כדי להוציא את הולד, דמספיקא מחללין שבת, ואע"פ שאין לו חזקה דחיותא, (דהיכא שאין לו חזקה כבר שנינו שמחללים שבת בספק פיקוח נפש).

הנאה משער המת - אשה שנהרגה מותר להנות משערה, לרב איירי בפאה נכרית המחוברת בה, וכשאמרה תנו שערי לביתי שגילתה דעתה שאינו מגופה, וכנטולה מחיים דמיא, אבל אם לא אמרה תנו אסור בהנאה מפני שנויי המת אסורים בהנאה, והא דמיבעיא לר' יוסי ברבי חנינא אם שער נשים צדקניות נשרף כשאר ממונה, איירי בתלי בסיכתא. ולרב נחמן בר יצחק אף שער של מתה מותר בהנאה דשער לאו בר מיתה הוא שאינו עשוי להשתנות, ושאינו משער בהמה שנגמר דינה שאסור בהנאה, ששם גמר דין אסורו.

אין נערכין:

אין ב... פחות מ... ולא יותר מ...

שיעור ערכין בעני-

אין בערכין פחות מסלע, דכתיב "וכל ערכך יהיה בשקל הקודש", והיינו לעני, ואין ערך יותר מחמישים והיינו לעשיר.

ואם נתן סלע והעשיר אינו צריך לתת עוד, אבל אם נתן פחות מסלע והעשיר חייב לתת כעשיר.

חודשים מלאים וחסרים

ואם היו לו חמשה סלעים לר"מ אינו נותן אלא אחת, דכתיב "חמישים" וכתב "שקל", ולחכמים מ"שקל" לומדים שאין בערכין פחות משקל, אבל כשיש לו יותר נותן את כולם דכתיב "אשר תשיג יד הנודר", ואף שלומדים מזה לאפוקי יד הנודר עני שהעריך עשירי, מ"מ ממילא לומדים שיתן כפי השגת ידו, ולר"מ לומדים רק לאפוקי יד הנודר.

ואם היו בידיו ה' סלעים ואמר ערכי עלי וחזר ואמר ערכי עלי, אם נתן ד' לשניה ואחד לראשונה יצא ידי שתייהן, דבעל חוב מאוחר שקדם וגבה מה שגבה גבה, וכשנתן לשניה הרי הוא משועבד לראשונה, וכשנתן לראשונה אין לו יותר. אבל אם נתן ארבע לראשונה ואחת לשניה, יצא רק ידי שניה, שהרי בזמן שנתן לראשונה היו כל החמש משועבדים לראשונה.

ת. ואם היו לו ה' סלעים ואמר **שני ערכי עלי**, רב אדא בר אבהה מסתפק אם חלו שניהם בבת אחת ויתן שניים וחצי לכל אחת, או שהכל ראוי לשניהם וממילא עדיין הוא חייב בערך אחד מהם.

אשה שאינה יודעת מתי ימי נידתה וזיבתה-

מדאורייתא נדה שראתה מונה ז' ימים כולל יום ראתה, ואפי' ראתה כל הז' ימים ופסקה, טובלת בערב ומשמשת, ומיום השביעי ואילך יש י"א ימי זיבה, שבהם אם ראתה יום או שניים צריכה לשמור יום כנגד יום ולטבול, ואם ראתה ג' ימים רצופים הרי היא זבה גדולה וצריכה ז' נקיים וקרבן, ואינה חוזרת לימי נדותה עד שתמנה ז' נקיים, ואם לא ראתה בימי זיבתה, חוזרת לימי נדתה אחרי הי"א יום.

והגדון דלהלן הוא באשה שאינה יודעת אם היא בימי נידתה או זיבתה, אחרי כמה ימים ודאי חזרה האשה לימי נידתה, ומבואר במתני' שאין פתח הטועה פחות מז' שאף אם ראתה ימים רבים אינה חוזרת לימי נידתה אלא אחרי ז' נקיים, ולא יותר מ"ז (ז' חוץ מיום הראיה, ש"ח יום הם ז' ימי נדה וי"א ימי זיבה, וכבר חזרה לימי נידה. ובתוך הימים הללו אם ראתה יום אחד צריכה למנות ששה והוא שמא היא נדה, ואם ראתה ג' רצופים צריכה שבעה נקיים וקרבן (שאינו נאכל) שמא היא בימי זיבה.

אם ראתה יום אחד או שניים או שלשה, אינו חוזרת לודאי ימי נדה אלא לאחר י"ז ימים, ואם ראתה ד' ימים חוזרת אחרי ט"ז ימים, ואם ראתה יום אחד יותר חוזרת אחרי יום אחד פחות, עד שתראה י"ג או יותר, שאז אחרי ז' ימים חוזרת לימי נידתה.

ת: כל הזבות הנ"ל מביאות קרבן ואינו נאכל, שמא ב' הימים הראשונים היו ימי זיבה, ואח"כ ראתה בימי נדה, ואינה זבה גדולה, חוץ מזו שראתה י"ב או יותר שמביאה קרבן ונאכל, שודאי ראתה ג' ימים בימי זיבה.

אין בנגעים פחות משבוע להסגר, והיינו בנגעי אדם, ועל זה נאמר **"צדקתן כהררי קל"** אלו נגעי אדם שבשבוע אחד מתברר לטהר או ליחלט, ואין בנגעים יותר מג' שבועות והיינו בנגעי בתים, ועל זה נאמר **"משפטיך תהום רבה"**. ופשטיה דקרא לרב יהודה היינו שאלמלא צדקתן כהררי קל שאתה מגביה עוונות, מי יוכל לעמוד מפני משפטיך שהם כההום רבה, וס"ל שהקב"ה נושא ומגביה כף העוונות למעלה כדי שיכריעו הזכויות, ולרבה פירוש הפסוק צדקתן כהררי קל, מפני שמשפטיך שאתה מסתיר את העוונות בתהום רבה, וס"ל שהקב"ה כובש את העוונות מתחת מחילת כסא הכבוד.

שתי הלחם אין נאכלים לפני היום השני לאפייתם שהיא בערב יו"ט, ולא אחרי היום השלישי לאפייתם אם חל יו"ט ביום ראשון.

לחם הפנים אין נאכלים לפני היום התשיעי לאפייתם שהיא בערב שבת הקודמת, ולא יותר מהיום הי"ב לאפייתם אם חל ר"ה בימים חמישי ושישי.

מילה בקטן זמנה לא לפני היום השמיני, ולא אחרי היום הי"ב אם נולד בבין השמשות של ערב שבת, דכיון שיש ספק אם הוא יום שמיני או תשיעי אינו דוחה שבת, ואם אחרי שבת הבאה חל ר"ה נימול ביום שלישי.

ט. כמה חודשים אפשר לעבר בשנה- אם מסדרים את החודשים אחד מלא ואחד חסר יוצא ראש השנה ביום המולד, שחודש לבנה הוא כ"ט יום וחצי, ותשב"ג חלקים, וא"כ שני חודשים הם ג' ימים, אין מעברים בשנה יותר מז' חודשים, שאם יעברו ח' יצא המולד ב' ימים לפני ר"ה וירגנו שרובנו עושים כל מה שרוצים, אבל יום אחד לאו אדעתיהו דאינשי, ואם השנה הקודמת היתה שנה מעוברת וחודש העיבור היה חסר, אפשר לעבר ח' חודשים, שהרי חודש אחד מלא הוא כנגד החודש החסר בשנה שעברה, אבל אין לעבר ט' חודשים, שא"כ יקדים המולד ב' ימים.

ט: חודש העיבור- לרשב"ג חודש העיבור יכול להיות גם חסר, ולפי דבריו סובר רב הונא (וכן מבואר מדברי שמואל ורבי בסוף העמוד) שיכול להיות ח' חודשים חסרים בשנה, וכן יכול להיות ח' חודשים מלאים אם השנה הקודמת היתה מעוברת וחודש העיבור היה חסר, ולת"ק חודש העיבור הוא דווקא ל' יום, ולפי זה לא שייך יותר מז' חודשים מלאים בשנה שאם השנה הקודמת היתה מעוברת הרי חודש העיבור היה מלא.

שיטת אחרים שאין בין עצרת לעצרת ובין ר"ה לר"ה, אלא ד' ימים בלבד, ואם היתה שנה מעוברת ה' ימים, דס"ל שהחודשים אחד מלא ואחד חסר, ולדבריהם אין עצרת חלה אלא ביום הנפת העומר יום אחרי מ"ט יום של ספירת העומר, וגם ר"ה חל באותו יום של יום הנפת העומר, וכגון שהשנה היתה מעוברת וחודש העיבור היה מלא, וממילא בקיץ צריך לעשות חודש נוסף חסר כנגד החודש המלא. וכל זה הוא בשנים רגילות, אבל שנה שמוסיפים בה את יום השעות שבכל שנה יש ח' שעות נוספות מהחלקים שהחודש יותר מכ"ט וחצי יום, או אם היום שמוסיפים פעם בל' שנה שנשאר עוד תתע"ו חלקים בכל שנה, ובל' שנים מצטרפים ליום שלם, יוצא שיש יותר מד' ימים בין ר"ה לר"ה.

אורך שנת הלבנה- לשמואל שנת הלבנה היא לא פחות משנ"ב יום, ולא יותר משנ"ו, שבסתמא ו' מלאים וו' חסרים והוי קנ"ד, ואם ח' מלאים היו קנ"ו, ואם ח' חסרים היו קנ"ב. ומ"מ הנודר כימות הלבנה מונה נזירות קנ"ד יום, דבגדרים הולכים אחר לשון בני אדם ורוב שנים, (ובימות החמה קס"ה ימים).

מעשה ועשה רבי ט' חודשים חסרים ונראה המולד ב"ה בזמנו, ואמר לו רשב"י שכנראה שנה הקודמת היתה מעוברת, וחודש העיבור היה מלא, וגם עשו ב' חודשים מלאים יותר מכל שנה.

במקדש היו תוקעים לא פחות מכ"א תקיעות בכל יום, ולא יותר ממ"ח תקיעות, ולר"י לא פחות מז' ולא יותר מט"ז, דס"ל תקיעה ותרועה ותקיעה אחת היא, דכתיב "ותקעתם תרועה" וכן כתיב "תרועה יתקעו", ולדבריו אין להפסיק כלל בין התקיעה לתרועה (ולר"י ח' אם שמע ט' תקיעות בט' שעות יצא). ולרבנן מהפסוקים שהביא ר"י לומדים שצריך פשוטה לפני ואחרי התרועה, אמנם כל אחת נחשבת בפני עצמה, דכתיב "ובהקהיל את הקהל תתקעו ולא תריעו", ולר"י שם אין זה אלא סימנא בעלמא.

אין פוחתים משני נבלים לשני לויים, ולא מוסיפים על ששה.

החלילים שניגנו בהם במקדש

אין פוחתים משני חלילים, ולא מוסיפים על י"ב.

החליל היה עשוי מקנה לפי שקולו ערב, ולא ממתכת.

היו מסיימים בחליל אחד שהיה מאריך אחרי שהשני סיים, מפני שכך זה יפה יותר.

מי היה מכה בחליל- לר"מ עבדי כהנים, ולרבי יוסי ממשפחות בית פגרים ובית צפריא שהיו מעמאום, והיו משיאים לכהונה שהיו ישראלים

שירה על הקרבן

י"א. לר"מ השיר מעכב את הקרבן, דכתיב "ואתנה את הלויים וכו' ולכפר" שהשירה מעכבת כמו שהכפרה מעכבת, ולרבנן שירה לא מעכבת, וקרא לומר ששירה ביום כמו הכפרה.

המקור לשירה על הקרבן – לשמואל ילפינן מהא דכתיב "ושרת בשם ד' אלוקיו", ואין לומר דהיינו נשיאות כפים, דכתיב "לשרתו ולברך" ומבואר שברכה אינה שירות. ולרב מתנה ילפינן מדכתיב "תחת אשר לא עבדת את ד' אלוקיך בשמחה ובטוב לבב", ואין לומר דהיינו ד"ת, דכתיב בהו "משמחי לב" אבל לא כתיב בהו "טוב", וביכורים אע"ג דכתיב בהו "טוב" לא כתיב בהו "טוב לבב", (ולומדים גז"ש טוב טוב שהביכורים טעונים שירה, והיינו כשמביא ענבים וזרעם, אבל על פירות לא, דאין אומרים שירה אלא על היין, ואין מביאים משקין לביכורים). ולחזקיה ילפינן מדכתיב "וכנניהו שר הלויים יסר" אל תקרי יסר אלא ישיר. ולריו"ח ילפינן מדכתיב "עבודת עבודה" שזו עבודה שטעונה עימה עבודה אחרת קרבן, ולרנב"י ילפינן מדכתיב "ישאו קולם ירונו בגאון ד' צהלו מים". ולתנא דבריייתא ילפינן מדכתיב "בכתף ישאו" ו"ישאו היינו שירה דכתיב "שאו זמרה ותנו תוף" וכתביב "ישאו קולם ירונו". ולחנניה בן אחי רבי יהושע ילפינן מדכתיב "משה ידבר והאלוקים יעננו בקול" כאן נצטווה על עסקי קול. ולרב אשי ילפינן מדכתיב "למחצצרים ולשוערים להשמיע קול אחד". ולרבי יונתן ילפינן מדכתיב "ולא ימותו גם הם גם אתם" שגם הלויים שייכים בעבודת מזבח.

י"א: כהן או לוי ששינה עבודתו – כהן שעבד עבודת לוי או לוי שעבד עבודת כהן חייב מיתה, דכתיב "ולא ימותו גם הם גם אתם". לאביי משורר ששיער חייב מיתה, ובבריייתא איתא שמשורר ששיער או משוער ששורר אינם במיתה אלא באזרה. ויש לגמ' צד שיש מחלוקת אם הוא רק מסייע, אם גזרו חכמים בזה או לא. עולת נדבת ציבור אינה טעונה שירה.

כתיב "ויאמר חזקיהו להעלות העולה להמזבח ובעת החל העולה החל שיר ד' והחצוצרות ועל ידי כלי דויד מלך ישראל", ולשון ויאמר משמע שהיה נמלך. הגמ' אומרת שלא היה הספק אם עולת ציבור טעונה שירה, ולא היה הספק בעולת ר"ח אם הוקבע ר"ח בזמנו, ולא היה הספק בכבש הבא עם העומר אם הוקבע ר"ח בזמנו, דא"כ איך עשו פסח ואיך אכלו מצה. אלא דרך שליח ציבור להמלך, וא"כ י"ל דאירי קרא בעולת חובה.

כשחרב הבית בראשונה זה היה תשעה באב שחל במוצאי שבת וזה היה מוצאי שביעית, והיתה אז משמרת יהויריב, וכהנים ולוויים עמדו על דוכנם ואמרו שירה "וישב עליהם את אונם וברעתם יצמיתם" ולא הספיקו לומר "יצמיתם ד' אלוקיננו" עד שבאו אויבים וכבשום. וכן היה בשניה. הגמ' מבארת שהשירה היתה על עולת חובה, דאף שבטל התמיד מ"מ נזדמן להם באקראי בן בקר שאינו ראוי לתמיד וראוי לעולת נדבה, וכן השיר הנ"ל אף שהוא שייך ליום רביעי נזדמן להם לאמורו.

לפרטים והערות נא להתקשר ל-052-7692282.

גליון זה יוצא מידי חודש, כמו כן י"ל גם גליון סיכום חודשי על דף היומי בהלכה, וכן על "קנין חכמה".

ניתן לקבל את הגליונות בנקודות ההפצה

או במייל- A0527692282@gmail.com

כמו כן ניתן לקבל גליון שבועי על דף היומי ומ"ב וספרי מוסר, במייל- 9518470@gmail.com

מיוחסים, ולרבי חנינא בן אנטיגנוס היו לויים. ולכו"ע עיקר שירה בפה (י"א). ומדינא בעבדים סגיא, ר"מ סבר שאין מעלים מהדוכן לא ליוחסין ולא למעשרות, ולכן עבדים כשרים, ולרבי יוסי מעלים מהדוכן ליוחסין ולא למעשרות, ולכן היו ישראלים מיוחסים, ולרחב"א מעלים מהדוכן בין ליוחסין ובין למעשרות, ולכן היו צריכים דווקא לויים.

היו מכים בנקבי החליל לפני המזבח בעת הקרבה יחד עם שירת הלויים י"ב ימים בשנה, והם בשחיטת פסח ראשון ושני, ביו"ט ראשון של פסח ועצרת, ובח' ימי החג (ובשאר ימים היו נבלים וצלצל וכינורות), לפי שבימים אלו היחיד גומר את ההלל. חליל היינו אבוב, ונקרא חליל משום דחלי קליה מתוק קולו לשמוע. (י:).

הלל

אלו ימים שהיחיד גומר בהם את ההלל, ח' ימי החג, ח' ימי חנוכה, יו"ט ראשון של פסח, יו"ט ראשון של עצרת, ובגולה גומרים גם ביו"ט שני של שמיני עצרת ופסח ושבועות.

? בחג גומרים את ההלל בכל יום מפני שהימים חלוקים בקרבנותיהם, משא"כ בפסח.

שבת אע"פ שחלוקה בקרבנותיה אין גומרים בה את ההלל, מפני שאינה נקראת מועד.

ר"ח אע"ג דאיקרי מועד אין גומרים בו את ההלל לפי שמוותר במלאכה, וכתביב "השיר יהיה לכם כליל התקדש חג" שרק במקודש לחג טעון שירה.

ר"ה ויוה"כ אע"ג דאיקרו מועד ואסורים במלאכה אין אומרים בהם הלל, כיון שהקב"ה יושב על כסא הדין וספרי חיים ומתים פתוחים לפניו.

בחנוכה אע"ג שלא נקרא מועד ומותר במלאכה אומרים הלל בגלל הנס.

פורים אע"פ שהיה בו נס אין אומרים בו הלל, לרב יצחק הטעם מפני שאחר שנכנסו לארץ אין אומרים הלל על נס שהיה בחו"ל (משא"כ יציא"מ שהיתה לפני שנכנסו לארץ), ולרב נחמן קריאת המיגלה זו הלל (אבל על נס שבחול"ל כיון שגלו אומרים עליו הלל), לרבא הטעם משום דאכתי עבדי אחשוורוש אנן.

כלים שהיו במקדש – במקדש היה אבוב מימי משה של קנה חלק ודק וקולו ערב, וציפיהו זהב ולא היה קולו ערב עד שנטלו ציפיו. וכן היה צלצל של נחושת שהיה קולו ערב ונפגם, ותיקוניה אומנים מאלכסנדריא של מצרים ולא היה קולו ערב עד שנטלו את תיקונו. וכן היתה במקדש מכתשת של נחושת ונפגמה, ותיקוניה אומנים מאלכסנדריא של מצרים, ולא היתה כותשת יפה עד שנטלו את תיקוניה. ועל הצלצל והמכתשת אמר דוד "נחושת ממורט" דק שיכולים לקפלה, "נחושת מרוק", ועליהם כתיב "וכלי נחושת מוצהב שניים חמודות כזהב", י"מ שכל אחד היה שקול כשניים של זהב, וי"א ששניהם שקולים כאחד של זהב. ולרבי נתן היו שני כלים מכל אחד.

השילוח היה מקלח מים כאיסר, וציווה המלך והרחיבוהו ונמעטו מימיו עד שחזרו ומיעטוהו, לקיים מה שנאמר אל יתהלל החכם בחכמתו וכו'.

כלי השיר שבמקדש – לא היה במקדש הרדולים – טבלא גורגנדא זוג וענבל, מפני שקולו עב ומבלבל את הנגינה. והיתה מגריפה במקדש ובה עשרה נקבים שכל אחד מהם מוציא י' מיני זמר, ובמתניתא תנא שכל נקב היה מוציא מאה מיני זמר (וסימנך מתניתא גוזמא), ורוחבה אמה וגובהה אמה.